МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики, маркетингу та бізнес аналітики

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: Відновлення економіки міста в умовах війни: український досвід

Здобувача вищої освіти
другого (магістерського)
рівня II курсу, групи
ЕМРМ-24-1 спеціальності
051 «Економіка» освітньо-
професійної програми
«Економіка міста та
регіону» Герасимчук І.М.

Науковий керівник Максименко І.А.
к.філос.н., професор

Керівник освітньо-
професійної програми Скорик М.О.
к.е.н., доцент

Допущено до захисту рішенням кафедри економічної політики, маркетингу та бізнес-аналітики протокол від «12» 01 2026 № 7

Завідувач кафедри Паянок Т.М.
к.е.н., доцент

Ірпінь 2026

Реєстрація № 73

21.01.26р.

(дата) (підпис відповідальної особи)

Результати перевірки до захисту 20.01.26р.

(до захисту, на доопрацювання) (дата) (підпис відповідальної

Результат захисту 86 3.02.26р.

(оцінка) (дата) (підпис)

Голова комісії:

(підпис) Ї.В. Охрімєнко

(ініціали)

Члени комісії:

(підпис) М.О. Скорсек

(ініціали)

(підпис) Т.М. Гомон

(ініціали)

(підпис) Т.Б. Юрєва

(ініціали)

б'єк

ЦІНК

Зміс
еоретич
рактичн
атеріал
аявність
Дотрим
Вчасне
тапах у в
Рецензен
АЗОМ БА
ЦІНЮВА
ОМІСІЄЮ
1. Допо
2. Розда
3. Знання
практи
відпові
4. Апроба
АЗОМ БАЛІВ
ЗАГАЛЬНА КІ
ЕРЕВЕДЕННЯ
ГА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою
86

Правила переведенн

Оцінка за 100-бальн шкалою
90-100
80-89
70-79
60-69
50-59
35-49

(підпис відповідальної особ

16.

(підпис відповідальної

(підпис)

ченко

ик

ук

Бланк оцінювання кваліфікаційної роботи

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, ПІБ
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст кваліфікаційної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	25		16.01.2026 Максименко І.А.
2.Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	10		
3.Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від до 5	5		
4.Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	45		
ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	8		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	20		
4. Апробація	від 0 до 10	8		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	41		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	86		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЕКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.П.: голови, членів комісії, секретаря, (підпис)
86	B	4	3.02.26.	Охрименко Т. секретар Шевчук Т. Гончарова Н. Телешун М.

Правила переведення оцінок до національної шкали та шкали ЕКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	Д	3 (задовільно)
50-59	E	
35-49	ЄХ	2 (незадовільно)

МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра економічної політики та сталого розвитку
Спеціальність 051 «Економіка»
Освітньо-професійна програма «Економіка міста та регіону»

Затверджую
Завідувач кафедри економічної політики
та сталого розвитку
_____ М.О. Скорик

Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти

Герасимчука Ігоря Миколайовича

1. Тема кваліфікаційної роботи Відновлення економіки міста в умовах війни: український досвід

Затверджена наказом ректора від 02.12.2024р. № 1798

2. Строк здачі закінченої роботи 09.01.2025

3. Цільова установка теоретично обґрунтувати та проаналізувати процеси відновлення економіки міста в умовах війни, узагальнення українського досвіду забезпечення економічної стійкості урбанізованих територій, а також у розробка рекомендацій щодо формування ефективної політики міського розвитку в післявоєнний період.

Мета роботи теоретичне обґрунтування та аналіз процесів відновлення економіки міста в умовах війни, узагальнення українського досвіду забезпечення економічної стійкості урбанізованих територій, а також у розробка рекомендацій щодо формування ефективної політики міського розвитку в післявоєнний період.

Об'єктом дослідження економічна система міста як цілісний організм, що функціонує в умовах воєнних викликів та відновлення соціально-економічного потенціалу.

Предмет дослідження сукупність економічних відносин, механізмів, інституційних інструментів та стратегій, спрямованих на стабілізацію та відновлення міської економіки України в умовах війни й у період післявоєнної реконструкції.

4. Вихідні дані до роботи результати наукових досліджень вітчизняних і зарубіжних вчених, дані офіційної статистики, законодавчі акти, інтернет ресурси.

Перелік графічного матеріалу 2 таблиці, 12 рисунків

5. Зміст кваліфікаційної роботи: сучасні підходи формування стратегії відновлення та розвитку міст у воєнний та післявоєнний період; теоретичні аспекти формування соціально-економічних моделей міського середовища; концепція смарт-міст у стратегіях післявоєнного розвитку міст; оцінка моделей та стратегій комплексного розвитку міст після руйнувань; економічні механізми відновлення міста за участю девелоперських структур у контексті

територіального розвитку; світовий досвід економічного с
відновлення та його застосування у відбудові міської економ
інвестиційні стратегії та моделі відновлення міської економіки в ум
викликів.

6. Календарний план виконання роботи

№ п/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконан робот
		За планом
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел і складання плану роботи	До 23.10.2024
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання керівнику	До 15.04.2025
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання керівнику	До 27.06.2025
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання керівнику	До 25.11.2025
5.	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень керівника	До 09.01.2026
6.	Перевірка на плагіат та отримання відгуку керівника роботи	До 16.01.2026
7.	Попередній захист	20.01.2026
8.	Допуск роботи зав. кафедрою до захисту	21.01.2026
9.	Захист роботи	03.02.2026

7. Дата видачі завдання «23» жовтня 2024р.

8. Керівник каліфікаційної роботи _____ Т. Г. Васильєва
(підпис) (прізвище, ініціа

9. Керівник освітньо-професійної програми _____ Н.О. Сафро
(підпис) (прізвище, ініціа

10. Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти

_____ Герасимчук
(підпис) (прізвище, ініціали)

Відновлення економі

Мета дослідження по
ізі процесів відновлен
ійського досвіду заб
торій, а також у розро
тики міського розвитку
Завдання полягають у
овлення та розвитку м
етичних засад створ
елей міського середов
а» у системі стратегій
сненні оцінки існуючі
ких територій після р
удови міста за у
торіального розвитку
тегування процесів від
удови міської економі
елей стимулювання еко
Об'єктом дослідженн
функціонує в умова
номічного потенціалу.
Предметом дослідже
итуційних інструмент
новлення міської економ
онструкції.
За результатами до
ло розвитку й поглибле
номіки міста в умовах в
Структура кваліфіка
ділів, висновків, загаль
лиці, 12 рисунків, спис
атків.
Ключові слова: е
едовище, концепції «см
Рік виконання кваліф
Рік захисту роботи 20

ід економічного ст
дові міської економі
іської економіки в умо

	Строк виконан роботи
	За планом
	До 23.10.2024
	До 15.04.2025
	До 27.06.2025
	До 25.11.2025
	До 09.01.2026
	До 16.01.2026
	20.01.2026
	21.01.2026
	03.02.2026

Т.Е.Васюченко
(прізвище, ініціал

(прізвище, ініціал

ищої освіти

Герасимчук
різвище, ініціали)

АНОТАЦІЯ

Відновлення економіки міста в умовах війни: український досвід

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному ізі процесів відновлення економіки міста в умовах війни, узагальненні аїнського досвіду забезпечення економічної стійкості урбанізованих торій, а також у розробленні рекомендацій щодо формування ефективної тики міського розвитку в післявоєнний період.

Завдання полягають у: аналізі сучасних підходів до формування стратегій овлення та розвитку міст у воєнний і післявоєнний періоди; розкриття етичних засад створення та функціонування соціально-економічних елей міського середовища; дослідження ролі і змісту концепції «смарт-га» у системі стратегій післявоєнного розвитку урбанізованих територій; сненні оцінки існуючих моделей і стратегій комплексного відновлення ких територій після руйнувань; обґрунтуванні економічних механізмів будови міста за участю девелоперських структур у контексті торіального розвитку; узагальненні світового досвіду економічного тегування процесів відновлення та визначити можливості його адаптації до будови міської економіки України; розробленні інвестиційних стратегій та елей стимулювання економічного розвитку міст в умовах воєнних викликів.

Об'єктом дослідження є економічна система міста як цілісний організм, функціонує в умовах воєнних викликів та відновлення соціально-номічного потенціалу.

Предметом дослідження є сукупність економічних відносин, механізмів, итуційних інструментів та стратегій, спрямованих на стабілізацію та новлення міської економіки України в умовах війни й у період післявоєнної онструкції.

За результатами дослідження сформульовані висновки та пропозиції до розвитку й поглиблення теоретичних та практичних аспектів відновлення номіки міста в умовах війни: український досвід.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох ділів, висновків, загальним обсягом 72 сторінки основного тексту, а також 2 лиці, 12 рисунків, списку використаних джерел з 52 найменування та двох датків.

Ключові слова: економіка міста, стратегія відновлення, міське едовище, концепції «смарт-міста», інвестиційні стратегії.

Рік виконання кваліфікаційної роботи 2024/2026 н.р.

Рік захисту роботи 2026 р.

ANNOTATION

Reconstruction of the city's economy in the conditions of war: the Ukrainian experience

The purpose of the study is the theoretical justification and practical analysis of ıe processes of the restoration of the city's economy in the conditions of war, the eneralization of the Ukrainian experience of ensuring the economic stability of rbanized territories, as well as the development of recommendations for the ormation of an effective policy of urban development in the post-war period.

The tasks are: analysis of modern approaches to the formation of strategies for he reconstruction and development of cities in the war and post-war periods; lisclosure of the theoretical foundations of the creation and functioning of socio-conomic models of the urban environment; study of the role and content of the smart city" concept in the system of strategies for the post-war development of ırban areas; assessment of existing models and strategies for comprehensive estoration of urban areas after destruction; substantiating the economic mechanisms of city reconstruction with the participation of development structures in the context of territorial development; summarizing the global experience of economic strategizing of recovery processes and determining the possibilities of its adaptation to the reconstruction of the urban economy of Ukraine; development of investment strategies and models for stimulating the economic development of cities in the conditions of military challenges.he object of the study is the process of economic support of territorial communities in order to stimulate regional development.

The object of the study is the economic system of the city as a whole organism, functioning in the conditions of military challenges and restoration of socio-economic potential.

The subject of the study is a set of economic relations, mechanisms, institutional tools and strategies aimed at stabilizing and restoring the urban economy of Ukraine in the conditions of war and in the period of post-war reconstruction.

Based on the results of the research, conclusions and proposals regarding the development and deepening of the theoretical and practical aspects of the recovery of the city's economy in wartime conditions are formulated: the Ukrainian experience.

The structure of the qualification work. The work consists of an introduction, three chapters, conclusions, a total of 72 pages of the main text, as well as 2 tables, 12 figures, a list of used sources with 52 titles and two appendices.

Keywords: city economy, recovery strategy, urban environment, "smart city" concepts, investment strategies.

The year of performance of the qualification work is 2024/2026.

The year of job protection is 2026.

ЗМІСТ

ВСТУП 7

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД 10

1.1 Сучасні підходи формування стратегії відновлення та розвитку міст у воєнний та післявоєнний період 10

1.2. Теоретичні аспекти формування соціально-економічних моделей міського середовища 15

1.3. Концепція смарт-міст у стратегіях післявоєнного розвитку міст 21

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ МІСТА В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД 25

2. 1. Оцінка моделей та стратегій комплексного розвитку міст після руйнувань 25

1.2. Економічні механізми відновлення міста за участю девелоперських структур у контексті територіального розвитку 35

2.3. Світовий досвід економічного стратегування відновлення та його застосування у відбудові міської економіки України 44

РОЗДІЛ 3. ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ 54

ВИСНОВКИ 64

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 67

ДОДАТКИ 73

ВСТУП

Завершення збройних конфліктів стає ключовим етапом для міст, що зазнали руйнувань, адже саме в цей момент визначається напрям їх переходу від кризи до економічного відновлення та сталого розвитку. Повоєнне відновлення міста — це не лише відбудова інфраструктури чи надання гуманітарної допомоги, а передусім формування нової економічної моделі, здатної забезпечити зайнятість, інвестиційну привабливість і фінансову самодостатність.

Війна, попри масштабні втрати, часто відкриває можливості для міської трансформації — модернізації виробництва, розвитку малого бізнесу, оновлення просторової структури, упровадження «зелених» технологій та цифрових рішень. Тому саме економіка міста стає рушійною силою післявоєнного відновлення: від ефективності управління ресурсами, створення сприятливого бізнес-клімату та залучення інвестицій залежить, чи перетвориться зруйноване місто на центр зростання й інновацій. Обрані стратегії економічного розвитку в цей критичний період визначають довгострокову траєкторію міста — його конкурентоспроможність, стійкість до майбутніх криз і рівень добробуту громади.

Проблематика економічного розвитку територіальних громад, а в ширшому контексті — просторової трансформації міських і приміських територій, тривалий час перебуває в центрі наукових досліджень таких учених, як Безверхнюк Т.М. [1], Євсюкова О.В. [2], Ткачук А.Ф., Третяк Ю.І. [3], та інших.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному аналізі процесів відновлення економіки міста в умовах війни, узагальненні українського досвіду забезпечення економічної стійкості урбанізованих територій, а також у розробленні рекомендацій щодо формування ефективної політики міського розвитку в післявоєнний період.

Для досягнення поставленої мети у роботі передбачено вирішення таких завдань дослідження:

- проаналізувати сучасні підходи до формування стратегій відновлення та розвитку міст у воєнний і післявоєнний періоди;

- розкрити теоретичні засади створення та функціонування соціально-економічних моделей міського середовища;

- дослідити роль і зміст концепції «смарт-міста» у системі стратегій післявоєнного розвитку урбанізованих територій;

- здійснити оцінку існуючих моделей і стратегій комплексного відновлення міських територій після руйнувань;

- обґрунтувати економічні механізми відбудови міста за участю девелоперських структур у контексті територіального розвитку;

- узагальнити світовий досвід економічного стратегування процесів відновлення та визначити можливості його адаптації до відбудови міської економіки України;

- розробити інвестиційні стратегії та моделі стимулювання економічного розвитку міст в умовах воєнних викликів.

Об’єкт дослідження — економічна система міста як цілісний організм, що функціонує в умовах воєнних викликів та відновлення соціально-економічного потенціалу.

Предмет дослідження — сукупність економічних відносин, механізмів, інституційних інструментів та стратегій, спрямованих на стабілізацію та відновлення міської економіки України в умовах війни й у період післявоєнної реконструкції.

У методологічну основу дослідження покладено комплекс взаємодоповнюючих наукових методів, серед яких — системно-структурний, метод логічного узагальнення, синтез, індукція та дедукція, а також методи аналізу й порівняння.

Інформаційна база дослідження. У процесі виконання дослідження було використано статистичні дані Державної служби статистики України, нормативно-правові акти та інші законодавчі документи, результати вітчизняних і зарубіжних наукових досліджень, аналітичні звіти.

Наукова новизна роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та практичному дослідженні процесів відновлення міської економіки в умовах війни, системному узагальненні українського досвіду забезпечення економічної стійкості урбанізованих територій та у розробленні науково обґрунтованих рекомендацій щодо формування ефективної політики міського розвитку в післявоєнний період.

Практичне значення: результати дослідження можуть бути використані органами міського управління для підвищення ефективності економічного розвитку міста.

Структура кваліфікаційної роботи. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, загальним обсягом 72 сторінки основного тексту, а також 2 таблиці, 12 рисунків, списку використаних джерел з 52 найменування та двох додатків.

РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ ПІДХОДІВ ДО ЕКОНОМІЧНОГО ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ: УКРАЇНСЬКИЙ ТА СВІТОВИЙ ДОСВІД

1.1 Сучасні підходи формування стратегії відновлення та розвитку міст у воєнний та післявоєнний період

Структура міста формується під впливом широкого кола економічних, соціальних і культурних чинників. Її розвиток зумовлений насамперед матеріальними та інституційними передумовами, де система міського планування відображає взаємодію економічних інтересів населення, підприємницької діяльності, ресурсного потенціалу території та механізмів суспільного відтворення. Міський простір виступає результатом узгодження економічних потреб громади з можливостями використання природних і матеріальних ресурсів, рівнем технологічного розвитку, а також історично сформованими моделями господарювання. У цьому контексті економічна структура міста є відображенням еволюції цивілізаційного розвитку, продуктивних сил і системи цінностей, що визначають характер його соціально-економічної динаміки.

В історії розвитку міських систем спостерігаються численні приклади трансформації просторово-економічної структури, у процесі якої порушувалася спадкоємність господарського розвитку та відбувалося руйнування існуючих економічних зв’язків. Такі зміни були наслідком не лише воєнних дій, що призводили до втрати виробничого потенціалу, інфраструктури та трудових ресурсів, а й масштабних реконструкцій, пов’язаних із необхідністю модернізації міського середовища. Історичними прикладами економічної деградації міських систем є античні Карфаген і Єрусалим, знищені римлянами, а також значні втрати міських економік Європи, зокрема Магдебурга у 1631 році та численних міст, спустошених у період Другої світової війни. Ці події демонструють, що воєнні

руйнування виступають потужним фактором структурної перебудови міської економіки та каталізатором подальшого економічного оновлення.

Оскільки війна є невід'ємним чинником історичної еволюції міських систем, сучасна економічна політика відновлення повинна враховувати необхідність поєднання історико-культурної спадщини з новими економічними моделями розвитку. Відбудова міських територій має ґрунтуватися на принципах збереження цінних об'єктів минулого як елементів туристичного, інвестиційного та соціального потенціалу, водночас інтегруючи їх у сучасну економічну інфраструктуру. Такий підхід забезпечує не лише фізичну реконструкцію постраждалих територій, а й формування сталого економічного середовища, що поєднує історичну ідентичність міста з інноваційними напрямами його зростання.

Проте реалізація стратегій економічного відновлення та відбудови територій і міських систем часто супроводжується значними труднощами. Поствоєнні регіони характеризуються комплексом специфічних викликів, серед яких — необхідність узгодженої взаємодії між державними, місцевими та міжнародними суб'єктами економічної діяльності, високий рівень терміновості у прийнятті управлінських рішень, дефіцит фінансових та матеріальних ресурсів, а також нестача кваліфікованих кадрів через міграцію та втрату людського потенціалу внаслідок воєнних дій. У таких умовах процес формування ефективної економічної політики відновлення ускладнюється динамічністю соціально-економічних змін, нестабільністю інституційного середовища та високим рівнем ризиків, притаманних постконфліктним територіям [4].

Досягнення економічного відновлення передбачає здатність держави ефективно мобілізувати наявні фінансові, матеріальні та людські ресурси, а також раціонально визначати пріоритети їх використання з урахуванням подвійної мети — стабілізації економіки та створення підґрунтя для її довгострокового зростання. Насамперед йдеться про реалізацію двох взаємопов'язаних напрямів державної політики. Перший охоплює комплекс невідкладних антикризових заходів, спрямованих на подолання наслідків війни,

відновлення критичної інфраструктури та мінімізацію соціально-економічних втрат. Другий — передбачає формування стратегічного бачення розвитку, запровадження інноваційних і структурних реформ, здатних забезпечити перехід до стійкої моделі повоєнного зростання, що поєднує стабільність, конкурентоспроможність і соціальну згуртованість [5].

При розробці стратегії післявоєнного економічного відновлення України слід визначити напрями, спрямовані на забезпечення стійкого розвитку національної економіки, підвищення її конкурентоспроможності, інтеграцію в європейський економічний простір та покращення рівня життя населення. До першочергових заходів відносяться:

1. Привернення міжнародних інвестицій. У процесі післявоєнного відновлення економіки велике значення має залучення міжнародних інвесторів, які бачать у цьому не лише перспективу отримання прибутку, а й можливість сприяти стабілізації та відновленню регіону.

2. Формування сприятливого інвестиційного середовища. Після завершення військових дій створення привабливого інвестиційного клімату в Україні є одним із пріоритетних напрямів державної політики щодо повоєнного економічного відновлення та євроінтеграції. Це передбачає комплекс заходів для залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій шляхом посилення правового захисту інвесторів та оптимізації регуляторного середовища. Особливе значення має гарантування безпеки інвестицій, що сприяє економічному зростанню та водночас захищає інтереси держави та суспільства [6].

3. Відновлення критичної інфраструктури. Після повномасштабного вторгнення одним із пріоритетів державної політики в Україні є відновлення зруйнованих міст і сіл, шкіл, лікарень, енергетичних об’єктів та транспортної інфраструктури. Це забезпечує задоволення базових потреб населення, підтримує добробут громадян та сприяє стабілізації національної економіки.

4. Відновлення промисловості. Відновлення промислового сектору після воєнних дій потребує значних інвестицій та посилення міжнародного партнерства.

5. Енергетична незалежність. Відновлення та модернізація систем комунального енергопостачання потребує інтеграції децентралізованих джерел енергії. Це передбачає застосування високоефективних когенераційних установок, «зелених» теплових насосів та інших інноваційних технологій, що підвищують стійкість енергосистеми в умовах криз. Розвиток місцевих енергоресурсів і регіональних енергетичних мереж зменшує залежність від централізованих постачальників, зміцнює енергетичну безпеку та оптимізує витрати кінцевих споживачів [7].

Збереження та розвиток трудових ресурсів. У контексті євроінтеграційних процесів постає нагальна потреба у впровадженні соціальних заходів, спрямованих на утримання та повернення кваліфікованої робочої сили.

Відповідно до проєкту Плану відновлення України, його етапи спрямовані на досягнення трьох ключових цілей [8]:

- Забезпечення економічної, соціальної та екологічної стійкості на шляху до перемоги;
- Впровадження ефективних рішень для максимально швидкого відновлення пріоритетних економічних, соціальних процесів та природних екосистем;
- Розробка стратегії модернізації країни, що гарантуватиме сталий економічний ріст та підвищення добробуту населення.

Вказані цілі передбачають поєднання швидкості та стійкості процесу відновлення українських міст. Поняття стійкості охоплює два ключові аспекти: структурний та процесуальний. Стійкий розвиток у процесі має динамічний характер, що передбачає постійні трансформації системи та її вихід на вищий рівень функціонування. Ці зміни охоплюють оптимізацію використання ресурсів та їхніх видів, корекцію обсягів і структури виробництва, визначення пріоритетних напрямів інвестицій і капітальних вкладень, підвищення

кваліфікації та потенціалу працівників, а також інституційні реформування [9]. Вектори стійкого розвитку виступають передумовами формування стратегій розвитку міст, що базуються на збалансованій і скоординованій діяльності всіх елементів міської економічної та соціальної інфраструктури з урахуванням наявних ресурсів, фінансових можливостей та стратегічних активів. Загалом, такі трансформації відповідають сучасним і майбутнім потребам населення та спрямовані на підвищення рівня життя і якості економічного середовища.

У сфері розвитку територій ключове значення має просторове планування, яке в умовах трансформаційних економічних процесів виступає відповіддю на потреби урбанізації. Воно тісно пов’язане зі стратегічним плануванням діяльності громад та спрямоване на організацію просторового відтворення життя і економічної активності населення. Просторове планування є складовою публічного управління та адміністрування і здійснюється на всіх рівнях територіального розвитку, проте найбільш помітний ефект воно має на локальному рівні. Процеси просторового розвитку базуються на розробці планових документів (наприклад, генеральних планів населених пунктів) та носять комплексний характер. Ефективність цих планів вимагає узгодження і координації дій усіх рівнів управління, що забезпечує цілісність та економічну доцільність використання територіальних ресурсів.

У сучасних умовах розвитку громад територіальне планування повинно базуватися на попередньому стратегічному плануванні, яке визначає загальні напрями, пріоритети та ключові завдання розвитку окремих територій. Воно також окреслює гнучкі інструменти та технології розвитку для органів публічного управління, підприємницьких структур і місцевого населення. Діючі стратегічні плани розвитку українських міст виступають фундаментом для формування містобудівних викликів і слугують основою для оновлення містобудівної документації відповідно до вимог законодавства, забезпечуючи інтеграцію економічних, соціальних і просторових інтересів громади.

Отже, воєнні та післявоєнні стратегії відновлення та розвитку міст потребують комплексного та інтегрованого підходу, що враховує історичний

досвід, взаємодію ключових учасників процесу — держави, девелоперів та громадськості — домінуючі архітектурні стилі, а також існуючі доктрини та практики реконструкції. Ефективні стратегії мають від самого початку залучати різноманітні погляди та підходи, забезпечуючи широкий діалог, який поєднує розуміння історичних принципів із сучасними потребами міст. Післявоєнні пріоритети трансформуються з часом під впливом соціальних, екологічних, географічних та геополітичних чинників, і багато об’єктів міської інфраструктури можуть втратити свою придатність для сучасних цілей. Тому необхідно визначати, чи потребують ці міста відновлення у традиційному вигляді, чи варто створювати їх заново, закладаючи нові функції та сенси. Одним із ключових викликів для сучасного містобудівного планування в Європі є переосмислення післявоєнного міського простору. У цьому контексті важливим є не лише врахування поточних тенденцій і стилів, а й формування стійких, високоякісних, адаптивних міських просторів, здатних гнучко реагувати на зміну потреб і функціонувати в довгостроковій перспективі. Таким чином, стратегія відновлення українських міст — це не просто реконструкція інфраструктури, а комплексне будівництво європейської, сучасної та економічно життєздатної країни.

1.2. Теоретичні аспекти формування соціально-економічних моделей міського середовища

Урбанізаційні процеси в Європі розпочалися близько тисячі років тому, коли в економічній системі регіону почали домінувати міста-виробники, що забезпечували значну продуктивність і економічне зростання навіть за умов політичної фрагментації. Поява незалежних містдержав або міст із високим рівнем місцевого самоврядування посилила економічну децентралізацію, сприяючи розвитку локальних ринків і підприємницької активності. Промислова

революція, що активно розвивалася в Англії в 1750–1850 роках, стимулювала швидке зростання міст і формування міських агломерацій, сприяючи концентрації виробництва, капіталу та трудових ресурсів, а також розвитку транспортної та інфраструктурної мережі.

На початковому етапі науково-технічної революції, за умов першого технологічного укладу, активно розвивалася лише одна ключова галузь — легка промисловість. Вона характеризувалася відсутністю суттєвих змін у міській інфраструктурі та ресурсному потенціалі. Проте під час переходу до нових технологічних укладів міські поселення трансформувалися на економічні центри промислового розвитку, інтегруючи різнопрофільні галузі, зокрема хімічну, харчову та важку промисловість. Це спричинило значну міграцію робочої сили з сільських територій та малих населених пунктів у міста, де рівень промислового розвитку відставав від середнього рівня регіональних економік у межах відповідного технологічного укладу протягом кінця XIX — кінця XX століття [10].

З середини XX століття сформувалися нові підходи до аналізу міського розвитку. Зокрема, модель багатоядерного міста, запропонована Ч. Гаррісом та Е. Л. Ульманом з Університету Каліфорнії у 1954 році, підкреслювала роль численних міні-центрів у стимулюванні економічного та просторового розвитку міст. Ці міні-центри спочатку формувалися як незалежні осередки з певними конкурентними перевагами або спеціалізованими видами економічної діяльності, згрупованими в конкретних територіальних зонах. Відповідно до цієї теорії, їх поява є природним результатом економічної диференціації та концентрації ресурсів у межах міської системи [11].

У 1959 році американський політолог та соціальний дослідник Чарльз Ліндблом опублікував роботу «Наука плутанини» (The Science of Muddling Through), у якій розглядав місто як складну, динамічну систему, розвиток якої постійно змінюється під впливом численних чинників. В умовах такої складності неможливо врахувати всі економічні та соціальні детермінанти територіального розвитку. Ліндблом запропонував інкрементальний підхід: замість глобального

планування міста діяти методом послідовних експериментів, постійно оцінюючи ефективність окремих рішень та коригуючи їх у процесі реалізації. Такий підхід дозволяє більш точно оцінювати реакцію громадськості та економічних суб'єктів, які часто залишалися поза увагою традиційних раціональних і синоптичних моделей планування.

Варто також звернути увагу на експлуатаційну модель економіста і соціолога Гастона Банджі, яка поділяє місто на три напівкруглі концентричні зони, виходячи з права власності на ресурси та платоспроможності населення. Модель демонструє, як фінансові потоки переміщуються від центральних районів до більш заможних частин міста. Банджі окреслив ці зони як «місто смерті», «місто потреби» та «місто надлишку». У «місті смерті» проживають найбідніші верстви населення, які стикаються з дефіцитом міських послуг та високими витратами на базові потреби. Тут громадяни сплачують податки двох типів: на засоби виробництва (наприклад, транспорт) та «податок на виживання», тобто фактично надмірну частину свого доходу на харчі, житло та інші товари та послуги, що перевищує їхній економічний внесок у виробництво. «Місто потреби» подібне до робітничих районів у концентричній моделі Берджеса. Його мешканці сплачують податки на виробничі засоби, але звільнені від «податку на виживання», що дозволяє підтримувати продуктивну економічну діяльність робітничого класу. У зоні «надлишку» концентрується заможне населення, яке контролює розподіл ресурсів, веде розкішний спосіб життя та здійснює споживання за рахунок ресурсів інших двох зон. Ця концентрація капіталу та контролю над економічними потоками визначає ключові механізми планування та управління міською економікою, впливаючи на стратегічний розвиток і соціально-економічну структуру міста [12].

Для XXI століття характерна постіндустріальна, або інформаційно-комунікаційна, модель територіального планування, де ключовим фактором стає система комунікаційної взаємодії. Вона забезпечує об'єднання мешканців та відвідувачів міста у процесах створення, поширення, обробки та відбору

інформації, формуючи ефективний механізм зворотного зв’язку для прийняття рішень щодо управління міськими ресурсами та просторовим розвитком.

Особливу увагу слід приділити ролі інформаційних технологій у плануванні територій та систем розселення. Таке планування має враховувати екологічну безпеку, естетичну привабливість, надійність і безпеку інженерної та транспортної інфраструктури, забезпечувати комфортні умови проживання населення та відповідати економічним критеріям ефективності. Реалізувати комплексний підхід до задоволення цих різнопланових вимог стає можливим завдяки використанню сучасних геоінформаційних технологій та систем, які дозволяють оптимізувати просторове і ресурсне планування.

Сучасна модель розвитку міст, орієнтована на зелену енергетику та сталий розвиток, є відповіддю на виклики зміни клімату. Трансформація в бік сталого розвитку спрямована на створення позитивного екологічного, економічного та соціального ефекту. Ключовим елементом цієї моделі є стійка інфраструктура — взаємопов’язана фізична та організаційна структура, комплекс послуг і систем, що забезпечують безперебійну роботу економіки та соціального життя [13].

Сталу інфраструктуру проєктують, будують, підтримують і експлуатують так, щоб мінімізувати навантаження на ресурси, економіку та довкілля. Вона сприяє зміцненню громадського здоров’я, добробуту населення, соціальної справедливості та різноманітності. Інвестиції в стійку інфраструктуру є стратегічним фактором планування сталого розвитку міст.

Інтеграція сталого міського дизайну та передових зелених технологій із принципами кругообігу ресурсів дозволяє досягати Цілей сталого розвитку (Sustainable Development Goals), пов’язаних із кліматом. Концепція вуглецевої нейтральності може застосовуватися в централізованому теплопостачанні, будівництві, транспорті, управлінні відходами та використанні відновлюваних джерел енергії. Для ефективної реалізації стратегій сталої міської інфраструктури необхідний інтегрований підхід, який враховує вуглецеву нейтральність у довгостроковому плануванні розвитку міського середовища [13].

Що стосується здатності міст витримувати економічні шоки (економічна резильєнтність), ключовими складовими є диверсифікація економіки, підтримка малого та середнього бізнесу, а також впровадження інновацій і сучасних технологій. Розвиток різноманітних економічних секторів знижує залежність від одного джерела доходу, роблячи міста більш стійкими до фінансових потрясінь. Забезпечення підприємств доступом до фінансування та ресурсів сприяє економічній стабільності та створенню робочих місць. Інвестиції в технології та інноваційні рішення підвищують конкурентоспроможність міст на національному та глобальному ринках.

Додатково варто підкреслити значення соціальної та технологічної резильєнтності для сучасних міст. Соціальна резильєнтність охоплює інклюзивність, соціальну інтеграцію, участь громадян у прийнятті рішень, а також здоров'я і безпеку населення. Забезпечення рівного доступу до освіти, соціальних послуг та економічних можливостей формує соціальну згуртованість і знижує напруженість у громаді. Активна участь громадян у процесах управління підвищує довіру до інституцій та сприяє ефективнішому використанню ресурсів. Інвестиції в системи охорони здоров'я та безпеки зміцнюють здатність міст протистояти кризовим ситуаціям, включно з пандеміями.

Технологічна резильєнтність проявляється через розвиток цифрової інфраструктури та систем кібербезпеки. Впровадження сучасних цифрових рішень забезпечує безперервність бізнес-процесів і надання послуг навіть у кризові періоди, а захист від кіберзагроз гарантує безпеку даних та стабільність міських систем. Підвищення загальної резильєнтності міст потребує інтегрованого підходу, що поєднує зусилля урядів, бізнесу, громадських організацій та мешканців. Такий підхід дозволяє містам не лише виживати у світі глобальних викликів, а й зміцнювати конкурентоспроможність, економічну стабільність та соціальний добробут.

Аналізуючи різні підходи до планування територій, систем розселення та розвитку міст, можна виокремити кілька ключових економічно орієнтованих

особливостей цього процесу. По-перше, активна участь громадськості є важливим чинником, оскільки вона впливає на ефективність прийняття рішень та раціональне використання ресурсів. По-друге, наявні умови дозволяють ділити території на функціональні та економічні зони, що сприяє оптимізації розподілу інвестицій та ресурсів. По-третє, необхідно враховувати зовнішні фактори, які визначають ефективність територіального розвитку та інвестиційні пріоритети.

Різноманітність підходів до планування дозволяє комплексно оцінювати розвиток території, включаючи соціальну та виробничу інфраструктуру, відновлення та ефективне використання історико-культурної спадщини, поліпшення екологічного стану та охорону природних ресурсів, а також розвиток транспортної та інженерної мережі. Такий підхід забезпечує збалансоване управління ресурсами та підвищує економічну стійкість міст.

Отже, глобалізація відкрила для міст нові економічні можливості, але водночас поставила перед ними низку складних викликів, що потребують комплексного підходу до планування та управління. Вона сприяє економічному зростанню міст через залучення іноземних інвестицій, розвиток міжнародної торгівлі та створення нових робочих місць, перетворюючи міста на центри економічної активності та підвищуючи рівень життя мешканців.

Водночас глобалізація стимулює урбанізаційні процеси, оскільки населення мігрує у пошуках кращих економічних можливостей, що призводить до швидкого зростання міського населення. Це створює додаткові виклики для міської інфраструктури та послуг, що вимагає інвестицій у транспортні системи, житлове будівництво, комунальні послуги та інші компоненти міської економіки для підтримки сталого розвитку та підвищення якості життя.

Разом із тим, економічне зростання міст унаслідок глобалізації може призводити до екологічних проблем, таких як забруднення повітря, води та ґрунтів, а також виснаження природних ресурсів. Тому важливо впроваджувати стійкі економічні та екологічні практики, які мінімізують негативний вплив на навколишнє середовище.

Крім того, глобалізація здатна посилювати соціальну нерівність у містах, оскільки економічні вигоди розподіляються нерівномірно. Це створює виклики для соціальної інтеграції та потребує заходів щодо забезпечення більш рівномірного доступу населення до економічних ресурсів і можливостей.

1.3. Концепція смарт-міст у стратегіях післявоєнного розвитку міст

Сьогодні Україна зазнає колосальних економічних, соціальних, фінансових, екологічних і, насамперед, людських втрат унаслідок війни, спричиненої російською агресією. Зруйновано міста, об’єкти соціальної, виробничої, енергетичної та транспортної інфраструктури. У цьому контексті подальше післявоєнне відновлення та нове будівництво потребують узгодження поточних відновлювальних заходів із довгостроковими стратегічними орієнтирами інноваційного розвитку держави на засадах смарт-концепції [14].

Відбудова зруйнованих населених пунктів і створення нових урбаністичних просторів повинні спиратися на сучасні наукові досягнення, інноваційні технології та ефективну політику сталого міського розвитку. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність формування та впровадження моделі смарт-міст, яка б інтегрувала найкращі міжнародні практики з урахуванням геополітичних, соціально-економічних, екологічних і ментально-інтелектуальних особливостей України.

У загальному розумінні, смарт-місто (Smart City) являє собою інтегровану систему фізичних, цифрових та людських ресурсів у міському середовищі, спрямовану на забезпечення сталого розвитку, підвищення якості життя та всебічного благополуччя громадян. Центральним елементом цієї концепції є

застосування інформаційних технологій для оптимізації функціонування міської інфраструктури та задоволення потреб населення [15].

Основними чинниками успішного впровадження концепції «Smart cities» є:

- розбудова та ефективне функціонування мережевої інфраструктури;
- підвищення кваліфікації та навчання персоналу з використання ІКТ-ресурсів;
- впровадження політик і програм цифрової демократії, спрямованих на подолання «цифрового розриву» та забезпечення цифрової інклюзії всіх груп населення;
- створення сприятливого середовища для інновацій, залучення креативних кадрів і бізнесу;
- просування «розумних» громад як привабливих для життя, роботи та ведення бізнесу територій, що стимулює залучення талановитих фахівців і інвестицій [16].

Впровадження концепції смарт-міста тісно пов’язане з принципами та практикою смарт-економіки (Smart Economy), яка орієнтована на досягнення цілей SMART: S — Specific (конкретність), M — Measurable (вимірюваність), A — Achievable (досяжність), R — Relevant (релевантність), T — Time-bound (обмеженість у часі). Головні завдання смарт-економіки включають забезпечення високих темпів економічного зростання, підвищення продуктивності праці, активне залучення інтелектуальних кадрів та вироблення інноваційних рішень, створення інноваційної екосистеми, цифровізацію та модернізацію виробництва, формування сприятливого бізнес-середовища, розвиток «зеленої» економіки та забезпечення соціальної стабільності [13].

Головними компонентами сучасного смарт-міста виступають «розумні» системи управління, інфраструктури, транспортного сполучення, освіти, водопостачання та водовідведення, містобудування та планування, енергетики, охорони здоров’я та безпеки (рис. 1.1.).

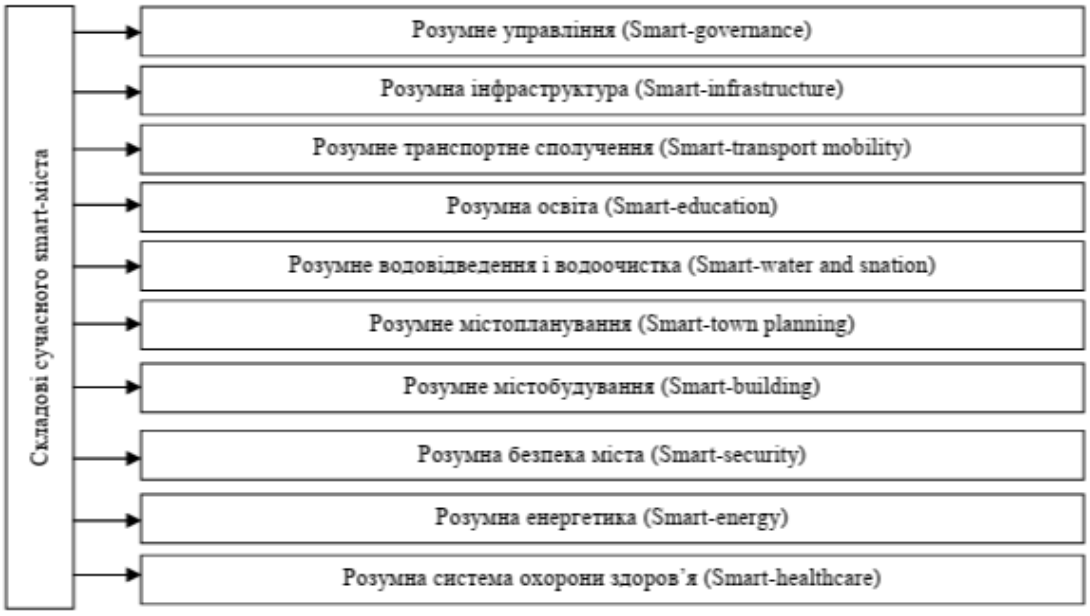

Рис. 1.1. Основні складові сучасного smart-міста

Джерело: [17]

Одним із прикладів перспективного розвитку смарт-міст є проєкт, запропонований американськими архітекторами для міста Ірпінь, де місто планується як «лабораторія для перебудови» [18]. Ірпінь став одним із перших українських міст, що зазнали руйнувань і були звільнені, і його відновлення може слугувати зразком для інших малих міст України [19]. Відповідно, ключовими пріоритетами розбудови смарт-міст є:

− Інтелектуальне місцеве самоврядування — організація управління, спрямована на створення прозорого, взаємодіючого та стійкого середовища для громадян і органів влади міста з використанням електронних платформ і цифрових комунікацій;

− Смарт-транспортна інфраструктура — проєктування та будівництво сучасних доріг, мостів і транспортних розв'язок із інтеграцією інтелектуальних систем управління рухом і оптимізації пропускної здатності;

− Інтелектуальна освіта — впровадження освітніх процесів із застосуванням інформаційно-комунікаційних технологій, що забезпечують постійний доступ до знань, інтерактивні заняття на онлайн-платформах та модульні форми навчання;

− Смарт-водовідведення та водоочистка — системи виявлення витоків, моніторинг якості води, впровадження розумних технологій водопостачання та очищення, раціональне використання водних та енергетичних ресурсів, підвищення ефективності обслуговування мешканців;
− Інтелектуальне містопланування — цифрове проєктування житлових районів і комплексів із забезпеченням парків, соціальної, культурної, спортивної та побутової інфраструктури, інтегрованих транспортних розв'язок та паркувальних місць;

− Смарт-місобудування — будівництво «розумних» будівель із інноваційними технологіями енергоефективності та управління ресурсами;

− Інтелектуальна енергетика — впровадження енергоощадних рішень у виробництві та міській інфраструктурі, скорочення споживання енергоресурсів громадянами;

− Смарт-охорона здоров'я — інтеграція біотехнологій і цифрових систем для забезпечення ефективного медичного обслуговування;

− Інтелектуальна безпека — застосування сучасних технологій для охорони громадського порядку та забезпечення захисту життя мешканців смарт-міста.

Відновлення економіки України після війни на новому високотехнологічному та інноваційному рівні передбачає інтеграцію smart-концепції, ключовими елементами якої є розвиток smart-економіки, впровадження ефективної smart-спеціалізації регіонів, формування smart-міст та забезпечення високоякісної smart-освіти. У рамках урбаністичної політики та стратегії smart city післявоєнна відбудова відкриває можливості для вдосконалення містобудівного планування, модернізації соціальної, житлово-комунальної та транспортної інфраструктури, а також реалізації принципу «місто для щасливого життя».

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРОЦЕСІВ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ МІСТА В УМОВАХ ВІЙНИ: УКРАЇНСЬКИЙ ДОСВІД

2. 1. Оцінка моделей та стратегій комплексного розвитку міст після руйнувань

Відновлення та розвиток зруйнованих міст є загальнонаціональним завданням, від реалізації якого залежать темпи розвитку урбанізованих територій та можливість усунення містобудівних проблем, що стримують прогрес. Одним із головних викликів сучасного етапу є балансування між вирішенням невідкладних містобудівних завдань і плануванням перспективного розвитку.

Стратегічний розвиток міст потребує використання сучасних інструментів управління, які враховують:

- формування та модернізацію інфраструктури;
- розвиток інформаційного суспільства;
- інституціональні та інвестиційно-технологічні аспекти;
- фінансово-інвестиційні механізми.

Світовий досвід прогресивно розвинутих міст показує, що досягнення необхідних результатів потребує значних ресурсів, а також системних інституціональних і структурних реформ. При цьому розвиток міст повинен інтегруватися в економіку країни, оскільки ефективний розвиток окремих міст неможливий без державної та міжрегіональної підтримки [20].

Важливі наукові завдання у сучасних умовах, що вирішуються в період післявоєнного відновлення, ґрунтуються на: розробці принципів відтворення постраждалих територій на новій концептуальній основі; організації містобудівного проєктування; скороченні термінів відновлювального періоду.

Від ефективності виконання цих завдань залежать не лише терміни відновлення, а й якість проєктної документації, що використовується для перспективного планування, прогнозування та управління. Містобудівні помилки відновлювального періоду можуть призводити до значних матеріальних

втрат у разі їх подальшого виправлення, особливо в умовах сформованих екстремальних економічних та соціальних обставин.

Розбіжність між стійкістю міст до фізичних руйнувань і їх вразливістю перед економічними та політичними потрясіннями підкреслює, що міста – це щось більше, ніж просто будівлі. Навіть якщо інфраструктура зруйнована, але існує вагома причина жити і працювати в цьому місці, місто може відновлюватися. Проте, за відсутності факторів економічного процвітання та політичного захисту населення залишить місто, навіть якщо будівлі залишаться цілими.

Міста в післявоєнний період потребують комплексних проєктів відновлення, які спрямовані на підвищення їхньої стійкості після руйнувань. Реалізація таких проєктів можлива лише за умови ефективної стратегічної післявоєнної політики. Історичні частини міст часто зазнають занепаду, тому збереження культурної спадщини стає пріоритетним завданням для запобігання втраті ідентичності. Післявоєнні спільноти стикаються з серйозними соціально-економічними викликами: покинутими територіями, зменшенням доходів населення, руйнуванням будівель та інфраструктури. Відновлення міст розглядається як ключовий чинник сталого міського розвитку та прогресу.

Одним із визначальних економічних чинників у період воєнних дій в Україні стала масштабна міграція населення. Вона суттєво впливає на структуру місцевих ринків, змінює обсяги споживчого попиту, трудові ресурси та економічну активність територій, що, у свою чергу, безпосередньо відображається на рівні цін і динаміці розвитку міських економік.

Міграційні процеси, спричинені воєнними діями, призвели до суттєвого перерозподілу трудових і споживчих ресурсів між регіонами України. У низці областей спостерігається скорочення чисельності населення, тоді як у Київській, Львівській, Чернівецькій та Дніпропетровській областях фіксується зростання демографічного та економічного потенціалу.

За даними Інформаційно-обчислювального центру Міністерства соціальної політики України, станом на 24 лютого 2024 року Київ і Київська

область прийняли близько 600 тис. сімей внутрішньо переміщених осіб, з яких 150 тис. становлять діти. Значні обсяги внутрішньої міграції також зафіксовані в Донецькій та Харківській областях — понад 400 тис. сімей у кожній, причому в Харківській області частка дітей удвічі перевищує показник Донецької. Така динаміка свідчить про формування нових центрів економічної активності, підвищення попиту на соціальну, інфраструктурну та виробничу базу в приймаючих регіонах, а також про необхідність адаптації місцевих економік до зміни структури населення. Статистичні дані щодо внутрішньої міграції та демографічних зрушень в Україні у 2022–2024 роках наведені в таблиці 2.1. [21].

Таблиця 2.1.

Демографічні трансформації та внутрішня міграція населення України під час війни 2022–2024 рр.

Показник	2022	2023	2024
Внутрішня міграція	Приблизно на рівні 6,5 млн. осіб ВПО	Приблизно на рівні 5-6 млн.осіб ВПО	Залишилося на рівні 4-5 млн. ВПО
Області переселення	Львівська область (понад 1 мільйон ВПО), Івано-Франківська область (близько 600 тисяч), Закарпатська область (понад 500 тисяч)	Число тих, хто повернувся на звільнені території, оцінюється приблизно в 1-2 мільйони	Орієнтовно повернулося 500 т. - 1 млн. людей на звільнені території або на території з покращеними умовами проживання
Народжуваність	Зниження на 20-25% порівняно з 2021 роком (приблизно 200-220 тисяч новонароджених)	Продовження зниження, приблизно 180-200 тисяч новонароджених	Невелике підвищення - до 190-210 тисяч новонароджених
Смертність	Збільшення на 15- 20% через війну близько 700-750 тисяч смертей (включаючи цивільні втрати)	Залишається на високому рівні, близько 650-700 тисяч смертей	Залишилася на високому рівні - близько 600-650 тисяч смертей
Еміграція	Близько 7-8 мільйонів осіб виїхали за кордон	Загалом близько 8-9 мільйонів українців залишили країну з початку війни	Число тих, хто залишив країну, збільшилося до 10 мільйонів

Складено автором за матеріалами Звіту про внутрішнє переміщення населення в Україні [21].

Фактор внутрішньої міграції суттєво впливає на баланс попиту та пропозиції на ринку нерухомості, створюючи додаткове навантаження на міську інфраструктуру. Станом на січень 2024 року найвища середня вартість 1 м² житла

спостерігалася у столиці й становила 51 377 грн (за всіма типами квартир незалежно від кількості кімнат). Водночас, протягом 2023 року найбільше зростання середньої вартості 1 м² (40%) було зафіксоване у Житомирській області. Натомість у Харківській та Запорізькій областях середня ціна 1 м² у новобудовах знизилася на 14% та 20% відповідно. Аналітики українського маркетплейсу Dim.ria відзначили різке скорочення пропозицій на вторинному ринку у столиці та Київській області на 86% станом на січень 2024 року. Водночас у Миколаївській та Черкаській областях кількість оголошень про продаж житла зросла на 35% [22].

Ще одним важливим чинником є загальний макроекономічний стан України та його прогноз. За даними Ukraine Economic Outlook, економіка країни досягла мінімального рівня падіння у квітні–травні 2022 року. Відтоді, незважаючи на інтенсивність обстрілів на різних територіях, подальшого значного зниження економіки не спостерігається; натомість формується повільна, але стабільна тенденція відновлення ключових макроекономічних показників [23].

Ризик збереження економічного спаду у 2023 році через дефіцит електроенергії було нейтралізовано, а провідні інститути у першому та другому кварталах 2023 року переглянули свої прогнози, підвищивши оцінки відновлення реального та доларового ВВП. На конференції у Лугано Україна озвучила потребу в інвестиціях на суму $750 млрд для відновлення країни та отримала схвалення від США, ЄС і міжнародних фінансових інституцій щодо потенційних джерел фінансування. Заплановано реалізацію проектів двома траншами: 2023–2025 та 2026–2032 роки. Таким чином, прогнозований макроекономічний стан України створює сприятливі умови для ринку нерухомості та відновлення міст, забезпечуючи можливість планового і системного розвитку урбанізованих територій.

Суттєвим викликом у процесі формування планів відновлення українських міст виступає високий рівень невизначеності, зумовлений відсутністю чітких часових орієнтирів завершення війни. Розробка будь-якої стратегії відбудови

значною мірою залежить від сценарію розвитку подій: від повного відновлення територіальної цілісності України в межах 1991 року чи повернення до стану на 24 лютого 2022 року, до більш песимістичних варіантів, пов'язаних із подальшою агресією росії та спробами окупації нових територій. Кожен із цих сценаріїв зумовлює відмінну структуру пріоритетів і зміст стратегічних рішень щодо відновлення.

Не менш проблемним аспектом є відсутність єдиного підходу до оцінювання збитків, завданих збройною агресією. Наразі різні органи державної влади, громадські організації та судово-експертні інституції використовують різні методології фіксації та грошової оцінки втрат, що призводить до розбіжностей у підрахунках і тлумаченнях.

Крім того, нестача централізованого державного електронного реєстру, у якому б систематизовано накопичувалася й оброблялася інформація про всі види збитків, істотно ускладнює аналітичну базу для розроблення ефективного плану та стратегії відновлення міст, знижуючи точність прогнозування та координацію між інституціями.

Війна, розв'язана росією проти України, спричинила глибокі просторові диспропорції у соціально-економічному розвитку регіонів, масштаб і характер яких залежать від географічного положення, інтенсивності бойових дій та економічної спеціалізації територій. Найбільш руйнівних наслідків зазнали східні області країни, зокрема Донбас, де міста на кшталт Донецька та Луганська були майже повністю знищені. Пошкодження житлового фонду, промислових підприємств і транспортно-логістичної інфраструктури призвело до згортання виробництва, масових втрат робочих місць і різкого падіння економічної активності.

Крім того, масове переміщення населення з територій активних бойових дій зумовило різке зростання навантаження на соціальні служби та необхідність переорієнтації місцевих бюджетів на підтримку внутрішньо переміщених осіб, що додатково ускладнило економічну ситуацію у постраждалих регіонах. Південний регіон України, до складу якого входять Херсонська та Запорізька

області, зберігає ключове геоекономічне значення завдяки виходу до Чорного моря та розташуванню транзитних транспортно-логістичних коридорів, що забезпечують зв’язок між внутрішніми територіями країни та світовими ринками. Однак військова агресія суттєво підірвала господарський потенціал регіону, особливо в аграрному секторі, який традиційно виступав основою місцевої економіки. Водночас Центральна та Західна Україна стали основними центрами прийому внутрішньо переміщених осіб (ВПО), що зумовило підвищене навантаження на соціальну, транспортну та житлово-комунальну інфраструктуру, а також трансформацію локальних ринків праці. Ці регіони стали платформою економічної адаптації, оскільки численні підприємства здійснили релокацію своїх виробничих потужностей на відносно безпечні території.

За даними Міністерства економіки України, станом на 2 березня 2023 року близько 800 підприємств перемістили свою діяльність із зони бойових дій до безпечніших регіонів, зокрема: Львівської області (24%), Закарпатської (14,5%), Чернівецької (9,8%), Івано-Франківської (8,3%), Хмельницької (7,3%) та Тернопільської (6,3%) [25]. Така територіальна реструктуризація промислового потенціалу сприяла пожвавленню економічної активності та формуванню нових осередків регіонального розвитку.

Сучасні українські міста стикаються не лише з наслідками воєнних руйнувань, а й із глибокими інфраструктурними викликами. Значна частина міських мереж — застаріла та морально виснажена, що обмежує можливості для сталого розвитку. Транспортна перевантаженість, часті заторі, а також недостатня ефективність громадського транспорту вимагають впровадження новітніх рішень у сфері міської мобільності.

До цього додаються технологічні виклики, які передбачають інтеграцію «розумних» технологій у міське управління, включно з цифровими системами моніторингу трафіку, енергоефективності та навантаження на інфраструктуру. Одночасно зростає актуальність питань кібербезпеки, адже захист міських

інформаційних систем від кіберзагроз стає ключовою умовою їх стабільного функціонування.

Пандемія COVID-19 продемонструвала важливість готовності міст до біологічних загроз, актуалізувавши потребу в адаптації міських просторів для забезпечення здоров'я, безпеки та комфортного соціального дистанціювання населення. У цьому контексті гарантування безпеки громадських місць перетворюється на невід'ємний елемент сучасного урбаністичного планування.

Загалом, подолання цих викликів потребує комплексних стратегій розвитку, що поєднують короткострокові дії з довгостроковим баченням, орієнтованим на стійкість, інклюзивність і технологічні інновації.

Розглянемо декілька концептуальних моделей відновлення та розвитку міського середовища, які поєднують соціальні, економічні та екологічні аспекти. Ці моделі покликані забезпечити стійке післявоєнне відновлення міських систем і формування нової якості урбаністичного простору.

1. Модель компактного міста. Ця концепція передбачає високу щільність забудови та раціональне використання міських земельних ресурсів шляхом розвитку багатоповерхового житла і змішаних комерційно-житлових зон. Основна ідея — зменшення просторової експансії міста та підвищення ролі громадського транспорту.

Переваги: зниження транспортних заторів, оптимізація використання земель, стимулювання розвитку екологічно чистих видів мобільності.

Недоліки: посилення конкуренції за міські території, нестача місць для паркування, підвищення навантаження на інженерну інфраструктуру.

2. Модель міста, орієнтованого на пішоходів. Основна увага приділяється розвитку пішохідної та велосипедної інфраструктури, створенню зелених вулиць, відкритих просторів і публічних парків, що сприяють соціальній інтеграції мешканців.

Переваги: формування здорового способу життя, зменшення автомобільного трафіку, посилення соціальної комунікації в міському середовищі.

Недоліки: потреба у масштабному перепланування існуючої інфраструктури, зниження пропускної спроможності дорожньої мережі для автотранспорту.

3. Модель екологічно орієнтованого міста. В її основі лежить принцип екологічної стійкості — застосування відновлюваних джерел енергії, зелених технологій, енергоефективних будівель і систем управління відходами.

Переваги: мінімізація негативного впливу на довкілля, скорочення енергоспоживання, підвищення якості життя населення.

Недоліки: значні початкові інвестиції та потреба у тривалому періоді окупності впроваджених технологій.

Участь приватного сектору в забезпеченні екологічних послуг, які традиційно належать до компетенції міської влади, відкриває широкі перспективи для підвищення екологічної ефективності та одночасного стимулювання місцевого економічного розвитку.

Одним із найпоширеніших механізмів реалізації таких ініціатив є державно-приватне партнерство (ДПП). Його конкретна форма залежить від характеру послуг, які бере на себе приватний сектор, і може охоплювати такі функції: тимчасове володіння об’єктом із подальшою передачею у власність громади; вибір локації, розробку проєктної документації та фінансування будівництва об’єкта; будівництво, експлуатацію та технічне обслуговування інфраструктурних об’єктів; управління та обслуговування технічного обладнання.

У межах державно-приватного партнерства спектр екологічних послуг може бути надзвичайно широким. Він охоплює як очищення й утилізацію стічних вод, так і системи поводження з твердими побутовими відходами, ревіталізацію старих промислових зон, енергетичне управління, відновлення природоохоронних територій і підтримку біорізноманіття.

Таким чином, залучення бізнесу до спільного вирішення екологічних завдань сприяє не лише зменшенню навантаження на міський бюджет, а й

створює умови для інноваційного розвитку міської інфраструктури на засадах сталості.

4. Модель змішаного розвитку. Цей підхід передбачає гармонійне поєднання різних міських функцій — житлової, комерційної, освітньої та рекреаційної — у межах єдиного простору. Така інтеграція сприяє формуванню динамічних і збалансованих міських середовищ, де люди можуть жити, працювати й відпочивати без необхідності тривалих переміщень.

Переваги: забезпечує збалансований розвиток територій, підвищує комфорт мешканців і стимулює розвиток малих локальних економік;

Недоліки: реалізація потребує ретельного планування та узгодження інтересів різних сторін — мешканців, бізнесу та влади.

5. Ревіталізація міського простору. Йдеться про оновлення занедбаних або неефективно використаних міських територій із метою повернення їм функціональності, економічної активності та естетичної привабливості.

Переваги: дозволяє ефективно використовувати наявні ресурси, стимулює місцеву економіку, створює нові робочі місця;

Недоліки: може супроводжуватися соціальними викликами, зокрема переміщенням мешканців або зміною соціальної структури районів.

Ревіталізація є однією з найбільш ощадних і водночас ефективних форм трансформації міських промислових об’єктів. Вона передбачає зміну їхнього функціонального призначення без втручання в основну конструктивну систему, що дозволяє зберегти архітектурну автентичність і водночас надати просторам нове життя. Такий підхід довів свою ефективність у країнах Західної Європи.

Найпоширенішими напрямами ревіталізації колишніх промислових зон стає створення багатофункціональних центрів ділової активності — офісно-торговельних комплексів, науково-дослідних і виставкових центрів, культурно-розважальних просторів, спортивних споруд, туристичних кластерів із готелями, музеями, медіацентрами. Окремо варто відзначити появу сучасних екологічно чистих і технологічно інноваційних виробничих хабів, а також житлових кварталів нового типу, побудованих на принципах сталого розвитку.

6. Концепція «розумного міста». Модель «розумного міста» ґрунтується на поєднанні технологічних інновацій із орієнтацією на потреби людини, бізнесу та громади загалом. Таке місто відзначається високим рівнем керованості, відкритістю до нових ідей, зручним доступом до даних і водночас надійним захистом персональної інформації. Його інфраструктура побудована на принципах сталого розвитку, цифрової інтеграції та безперервного навчання мешканців.

Основні переваги «розумного міста»: підвищення якості життя та задоволеності громадян роботою місцевої влади; зростання інвестиційної привабливості територій; ефективніше використання природних і фінансових ресурсів; оптимізація управління міським майном і простором; створення сприятливих умов для міграційного приросту населення.

Сучасний розвиток урбанізованих територій неможливий без активного впровадження інноваційних технологій. З поглибленням процесів цифровізації ця залежність лише зростає. Технологічна модернізація вимагає не лише розвиненої інфраструктури, а й підготовленого, відкритого до новацій населення, здатного ефективно користуватися новими цифровими рішеннями. У сучасних умовах майже кожна людина перебуває в певній залежності від інформаційних технологій, а комфорт її повсякденного життя дедалі більше визначається якістю комунікацій, рівнем доступу до цифрових послуг і ступенем інтеграції технологій у міське середовище [20].

Варто підкреслити, що кожна з моделей відновлення міста має свої переваги й обмеження, тому вибір конкретного підходу має ґрунтуватися на особливостях конкретного населеного пункту, його ресурсному потенціалі та соціально-економічних потребах. Ефективною є комбінація кількох моделей, адаптованих до місцевих умов.

Ключовим принципом у процесі відбудови має стати збалансований підхід, який інтегрує економічні, соціальні й екологічні складові, сприяючи реалізації цілей сталого розвитку та створенню міст майбутнього — комфортних, безпечних і технологічно розвинених.

Отже, управління ризиками у процесі відновлення міст виступає одним із визначальних чинників забезпечення їхньої стійкості, адаптивності та довготривалої життєздатності. Відбудова урбаністичних територій потребує комплексного підходу, що поєднує економічні, соціальні та екологічні аспекти розвитку. Такий підхід дає змогу розглядати міський простір як цілісну систему, у якій кожен елемент впливає на загальну ефективність функціонування.

1.2. Економічні механізми відновлення міста за участю девелоперських структур у контексті територіального розвитку

Аналіз соціально-економічних моделей відновлення міст має надзвичайно високе значення для формування ефективної політики міського розвитку. Дослідження різних підходів до відновлення дозволяє розробляти стратегії, що поєднують економічні, екологічні та соціальні чинники, забезпечуючи комплексний і збалансований розвиток міського середовища. Такий підхід сприяє формуванню стійких урбаністичних систем, здатних адаптуватися до зовнішніх змін, зокрема кліматичних ризиків, структурних економічних трансформацій чи соціальних викликів.

Крім того, вивчення соціально-економічних моделей відновлення має практичну значущість для післякризового розвитку територій. Міста часто переживають наслідки природних катастроф, воєнних дій, економічних рецесій чи соціальних потрясінь. Аналіз успішних моделей і практик дозволяє визначити ефективні інструменти управління ресурсами, мінімізувати втрати та забезпечити стійке економічне відновлення у коротко- й довгостроковій перспективі.

Соціально-економічні моделі відновлення міст орієнтовані на підвищення якості життя населення шляхом модернізації інфраструктури, розширення доступу до базових послуг, стимулювання зайнятості та забезпечення соціальної інклюзії. Такі підходи сприяють зміцненню соціальної згуртованості та підвищенню рівня добробуту населення. Водночас процес відновлення виступає потужним каталізатором економічного зростання, оскільки передбачає активізацію інвестицій, розвиток малого та середнього бізнесу й створення нових робочих місць. Аналіз ефективності різних моделей дає змогу визначити оптимальні механізми економічного відновлення та підвищення конкурентоспроможності міських економік.

Важливою складовою сучасних моделей є збереження історико-культурної спадщини, що не лише підтримує культурну ідентичність міста, а й формує основу для розвитку туристично-культурного сектору та залучення додаткових джерел доходів.

Сучасні концепції міського відновлення активно інтегрують інноваційні та технологічні рішення, зокрема моделі «розумного міста», енергоефективні технології та цифрові платформи управління міськими ресурсами. Це сприяє оптимізації економічних процесів, підвищенню ефективності управління й покращенню якості життя мешканців.

Успішна реалізація соціально-економічних моделей відновлення зміцнює економічну, соціальну та політичну стабільність, демонструючи спроможність державних і муніципальних інституцій ефективно реагувати на виклики й забезпечувати добробут населення. Загалом, аналіз таких моделей виступає ключовим інструментом формування стратегій сталого розвитку, спрямованих на економічне зростання, підвищення якості життя та посилення стійкості міських систем.

З економічної точки зору просторовий розвиток регіонів значною мірою визначається ефективністю управлінських рішень у сфері містобудування та реалізації девелоперських проєктів. Від цих рішень залежить раціональне формування рекреаційних, сільськогосподарських і промислових зон,

розміщення індустріальних парків, інвестиційних майданчиків, а також забезпечення доступності об’єктів соціальної інфраструктури. Усе це впливає на економічну стійкість територій, збалансованість розвитку та рівень залучення ресурсів.

Одним із ключових економічних чинників формування регіональної моделі розвитку є географічне розташування, яке визначає конкурентні переваги території, транспортну доступність, логістичні можливості, а також рівень привабливості для інвесторів. Економічно розвинені регіони мають більший потенціал для залучення приватного капіталу, тоді як у менш розвинених регіонах необхідна активніша участь держави через механізми фінансової підтримки та стимулювання інвестицій.

Великі міста — такі як Київ, Львів, Дніпро, Харків та Одеса — концентрують економічну активність, людський капітал та інноваційний потенціал, що сприяє їх високій інвестиційній привабливості. Зокрема, Київ як адміністративний, фінансовий та культурний центр країни формує найбільші потоки капіталу та трудових ресурсів. Львів виступає локомотивом економічного зростання Західної України завдяки розвитку сфери послуг, туризму та IT-сектору. Дніпро, Харків і Одеса зберігають статус важливих промислових, освітніх і транспортно-логістичних вузлів.

Таким чином, просторово-економічний розвиток регіонів визначається взаємодією територіальних, ресурсних та інвестиційних чинників, а його ефективність залежить від здатності забезпечити збалансоване поєднання соціальних, виробничих та інфраструктурних елементів регіональної системи.

Різні регіони України зазнали неоднакового рівня руйнувань унаслідок повномасштабного вторгнення. За даними Київської школи економіки [80], станом на кінець 2023 року бойові дії тривають у Харківській, Луганській, Донецькій, Херсонській та Запорізькій областях. Найсерйозніші пошкодження зафіксовані в Донецькій, Харківській, Луганській, Миколаївській, Запорізькій, Київській та Чернігівській областях. Серед найбільш постраждалих міст – Мар’їнка, Маріуполь, Ірпінь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Лисичанськ,

Вугледар, Суми, Рубіжне, Ізюм, Миколаїв, Бахмут та Волноваха. Остаточну оцінку масштабу руйнувань буде можливо провести лише після завершення бойових дій.

Найбільші пошкодження зазнав житловий фонд у містах Маріуполь, Харків, Чернігів, Сєвєродонецьк, Рубіжне, Бахмут, Мар'їнка, Лисичанськ, Попасна, Ізюм та Волноваха. Наприклад, у Сєвєродонецьку пошкоджено близько 90% житлових будівель, а в Бахмуті та Мар'їнці майже не залишилося непошкоджених споруд. За попередніми оцінками, прямі економічні збитки житлового фонду становлять близько $55,86 млрд. Крім того, загальна вартість прямих збитків об'єктів транспортної інфраструктури в Україні оцінюється в $36,8 млрд (див. рис. 2.1).

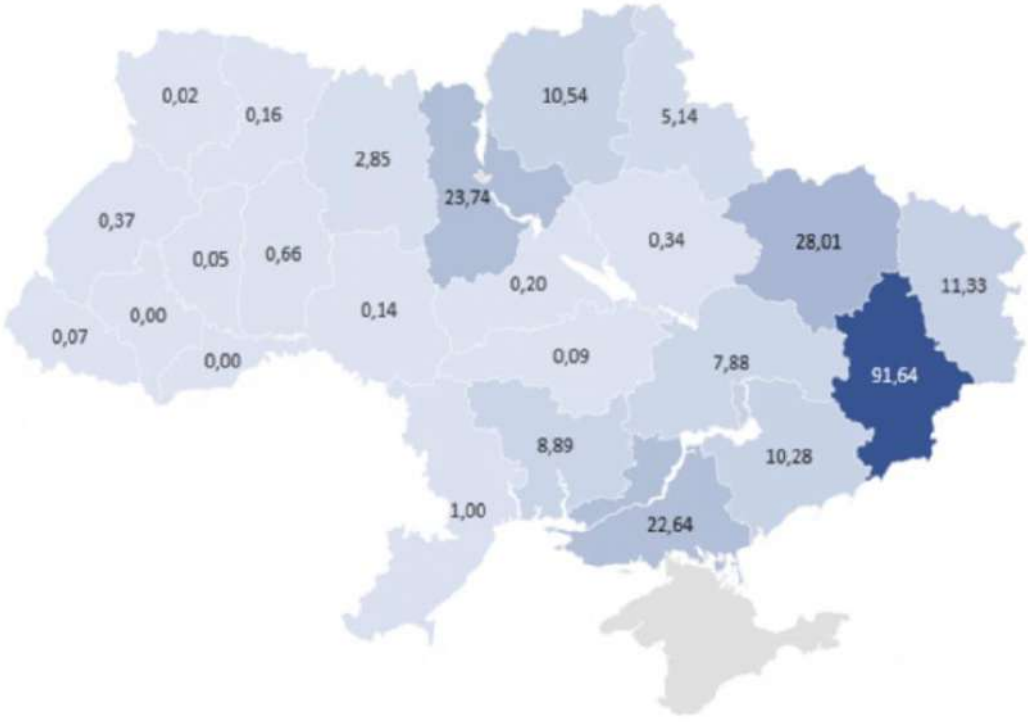

Рис. 2.1. Регіональний розподіл кількості зруйнованих або пошкоджених об'єктів житлового фонду, тис. од. [25].

Масштабні руйнування призвели до погіршення демографічної ситуації в Україні, як показано на рис. 2.2.

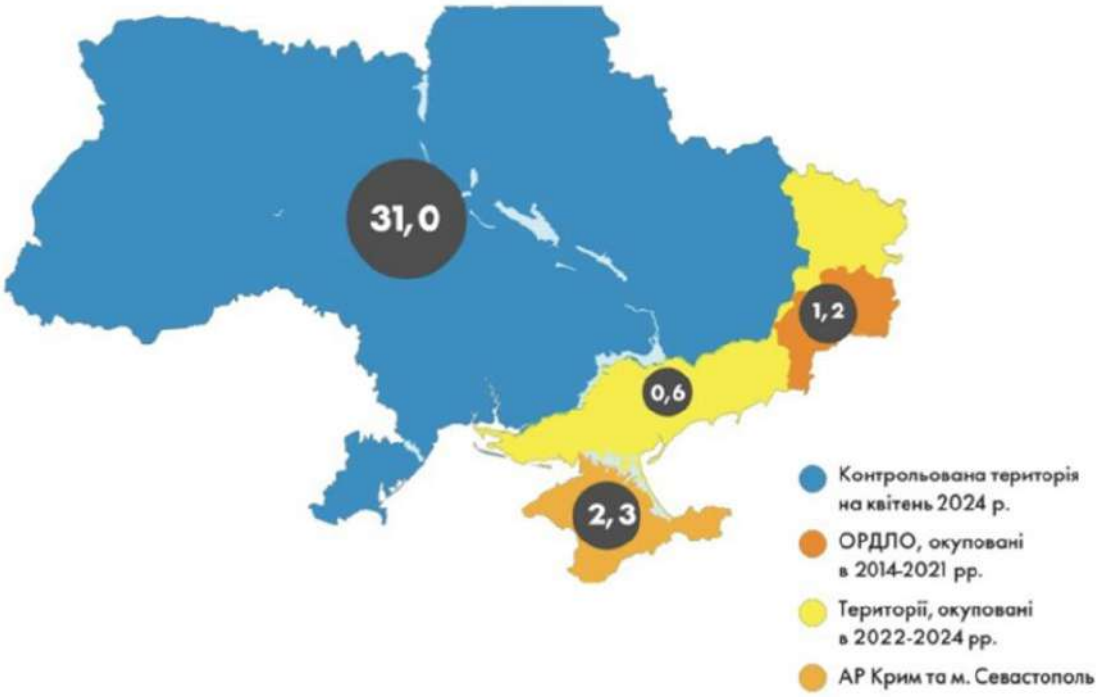

Рис 2.2 Розподіл населення України станом на 2024 р. [25].

Демографічна ситуація в Україні залишається однією з ключових проблем соціально-економічного розвитку. За даними Інституту демографії, станом на 2024 рік на території, підконтрольній Україні, проживає близько 31 млн осіб, ще 4,1 млн мешкають на тимчасово окупованих територіях, а приблизно 4,9 млн громадян перебувають за кордоном — у країнах ЄС, Північної Америки або були депортовані до Росії та Білорусі. У разі відсутності дієвої демографічної політики очікується подальше зменшення населення, що може призвести до його скорочення до 25 млн осіб до 2050 року.

Основними економічними чинниками демографічного спаду є низький рівень народжуваності (коефіцієнт народжуваності у 2023 році становив лише 0,9 дитини на одну жінку), висока смертність, особливо серед чоловіків, а також значні міграційні втрати. Ці процеси призводять до старіння населення та дефіциту робочої сили у ключових секторах економіки, що безпосередньо загрожує сталому розвитку міст і регіонів.

У відповідь на ці виклики зростає значення розробки соціально-економічних моделей відновлення урбанізованих територій. Такі моделі повинні враховувати демографічні зміни та сприяти створенню умов для економічної

активності, розвитку соціальної інфраструктури та реалізації житлової політики, орієнтованої на залучення та утримання населення.

Рисунок 2.3 ілюструє динаміку інвестицій в інфраструктуру України за 2022–2024 роки. У 2022 році основний акцент робився на відновленні критично важливої інфраструктури — доріг, мостів та лікарень, на що витрачено близько 1–2 млрд доларів за підтримки державних та міжнародних фондів. У 2023 році обсяг інвестицій у інфраструктурні проєкти зріс до 5–7 млрд доларів, зосереджуючись на модернізації транспортної мережі, енергосистем та відбудові пошкодженого житла [28].

У 2022 році загальний обсяг інвестицій у міську інфраструктуру України становив приблизно 1,5–2 млрд доларів, при цьому найбільша частка коштів була спрямована на будівництво та відновлення житла (Рис. 2.4). У 2023 році інвестиції зросли до 4–5 млрд доларів із акцентом на розвиток транспортної інфраструктури. Прогнозується, що у 2024 році загальний обсяг фінансування досягне 8–10 млрд доларів.

Рисунок 2.4 відображає основні джерела фінансування України протягом війни. Кошти надходили та продовжують надходити від міжнародних фінансових організацій, урядів країн-партнерів, приватних інвесторів і українського бізнесу. Серед найбільших фінансових донорів — ЄС та окремі європейські країни, зокрема Німеччина, Франція та Польща, які сумарно виділили близько 5 млрд доларів. На другому місці за обсягом фінансування перебуває Світовий банк, який виділив приблизно на 200 млн доларів менше [28].

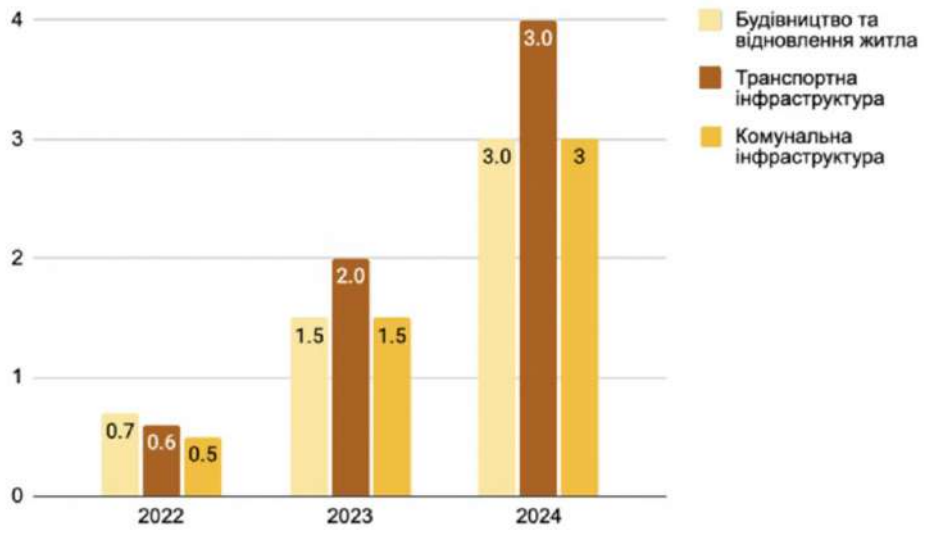

Рис. 2.3. Інвестиції в міську інфраструктуру України (2022-2024), млрд. дол. США [28].

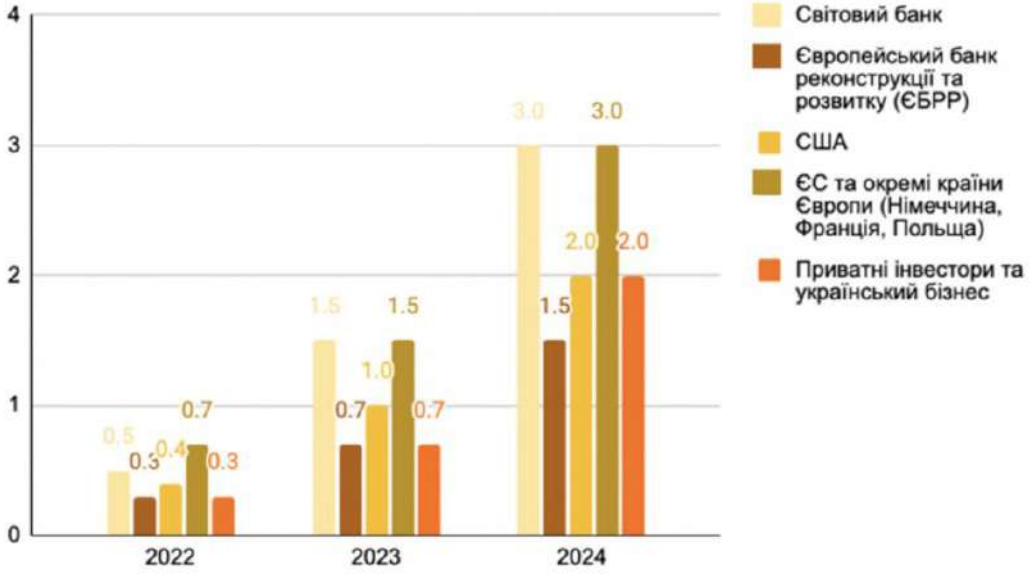

Рис. 2.4. Ключові джерела фінансування України (2022-2024), млрд. дол. США [28].

З економічної точки зору ефективність девелоперської діяльності — підприємницької практики, спрямованої на створення, модернізацію та перетворення об’єктів нерухомості в рамках інвестиційно-будівельного процесу — слід оцінювати не лише через показники фінансової рентабельності, а й з урахуванням соціально-економічного впливу проєктів. Для органів муніципальної влади та місцевого самоврядування економічна привабливість девелопменту визначається здатністю стимулювати розвиток території, збільшувати надходження до бюджетів та задовольняти соціальні потреби населення.

Поліпшення міського середовища підвищує якість життя мешканців, сприяє утриманню наявного трудового капіталу та залученню нових кваліфікованих кадрів. Соціально-економічний ефект проявляється в підвищенні комфорту проживання, зростанні доходів населення та поліпшенні загальної життєдіяльності після реконструкції нерухомості та розвитку територій.

Для потенційних споживачів нерухомості важливими є характеристики проєкту, що відповідають їх економічним та соціальним інтересам. У деяких випадках вибір житлового об'єкта керується раціональними критеріями — ціною, швидкістю зведення будівлі, репутацією девелопера. В інших випадках пріоритет надається престижності, інноваційності архітектурних та планувальних рішень, облаштуванню території.

Загалом, ефективність девелоперських проєктів визначається зростанням ринкової вартості нерухомості, прибутковості інвестиційного комплексу, збільшенням податкових та інших надходжень до консолідованого бюджету. Водночас реалізація таких проєктів сприяє створенню нових робочих місць, розвитку соціальної інфраструктури, підвищенню благоустрою територій та загальному покращенню добробуту населення.

Для забезпечення сталого розвитку девелоперських компаній з боку держави доцільно виділити фактори, що впливають на їх діяльність на трьох рівнях: мікро (компанія), мезо (регіон, муніципалітет) та макро (країна) (Рис. 2.5). Такий системний підхід дозволяє через декомпозицію проаналізувати підсистеми, виявити проблеми функціонування, оцінити потребу в ресурсах та визначити ефективність управлінських рішень, необхідних для підтримки стійкості підприємницьких структур.

Повністю одночасно впливати на всі фактори неможливо, тому пріоритети їх розвитку залежать від ринкового попиту, можливостей компаній для кооперації, рівня конкуренції та стратегічних цілей девелопера. В цьому контексті ключову роль відіграють державні механізми регулювання та підтримки, що сприяють оптимізації ресурсів, підвищенню інвестиційної привабливості та зміцненню фінансової стабільності девелоперських структур.

Рис. 2.5 Основні фактори, що впливають на діяльність девелоперської компанії (складено автором за даними [30]).

Інтеграція зусиль влади та бізнесу є ключовим чинником економічного розвитку територій. Взаємодія девелоперських компаній і органів влади, заснована на погоджувальних механізмах і взаємовигоді, сприяє модернізації економіки, створенню конкурентних переваг регіонів та підвищенню якості життя населення.

Традиційний девелопмент залишається економічно доцільним, проте місцева влада може підтримати альтернативне використання об’єктів. Наприклад, застарілі промислові будівлі можна перетворити на комерційні або житлові приміщення з високою ринковою вартістю.

Раціональне використання міських земель передбачає збереження природного та історико-культурного ландшафту. Міста, які поєднують ці ресурси з житловими та громадськими зонами, стають більш привабливими для інвестицій, мешканців і туристів. Адаптація містобудівних рішень до природних умов та ресурсної бази є ключовим чинником сталого розвитку, тоді як порушення геологічних, просторових або кліматичних процесів може гальмувати розвиток міста.

В Україні реалізовано низку успішних девелоперських проєктів, що демонструють інтеграцію інноваційних підходів у міський розвиток та підвищення інфраструктурного потенціалу. Зокрема, UNIT.City у Києві є першим в країні інноваційним парком, що об’єднує стартапи, технологічні компанії, освітні установи та інвесторів. Сучасна інфраструктура проєкту — офісні приміщення, коворкінги, лабораторії та освітні простори — стимулює розвиток

технологічного сектору та інновацій, підвищуючи інвестиційну привабливість Києва.

Реконструкція Подолу, одного з найстаріших районів столиці, включала відновлення історичних будівель, розвиток пішохідних зон та модернізацію транспортної інфраструктури, що підвищило туристичну привабливість і соціальний капітал району. Житловий комплекс «Комфорт Таун» вирізняється сучасним дизайном і комплексною інфраструктурою — дитячими та спортивними зонами, комерційними приміщеннями — що сприяє утриманню та залученню населення, формуючи економічно активну громаду.

Торгово-розважальний центр «Ретровіль» став важливим центром споживчої активності та соціальної взаємодії, поєднуючи шопінг, розваги та громадські функції. Індустріальний парк «Біла Церква» забезпечує умови для розвитку промисловості, створення нових робочих місць і залучення інвестицій, сприяючи регіональному економічному зростанню.

Усі ці проєкти демонструють ефективну модель девелопменту, орієнтовану на підвищення економічної продуктивності територій, стимулювання інновацій та створення комфортних умов для проживання, праці та відпочинку.

2.3. Світовий досвід економічного стратегування відновлення та його застосування у відбудові міської економіки України

Стійка міська економіка є ключовою передумовою для ефективного повоєнного відновлення територій. Відновлення міського господарства можливе лише за умови наявності чіткої стратегії економічного розвитку, що охоплює дерегуляцію місцевого бізнес-середовища, формування сприятливого інвестиційного клімату, залучення міжнародної фінансової підтримки,

впровадження інноваційних технологій та орієнтацію на принципи сталого урбаністичного розвитку й інтеграцію у європейський економічний простір [31].

Світовий досвід демонструє, що політика післявоєнного відновлення потребує системного впровадження соціально-економічних та інституційних заходів, спрямованих на відновлення міських територій, інфраструктури та промислового потенціалу. Прикладом успішної моделі є План Маршалла, який став фундаментом економічного відродження європейських міст після Другої світової війни. Масштабні руйнування інфраструктури, занепад промисловості, скорочення виробництва й експорту, дезінтеграція економічних зв'язків та соціальна криза засвідчили необхідність комплексного підходу до міського економічного відновлення на засадах міжнародної підтримки, інвестицій і модернізації.

Для подолання економічних проблем після Другої світової війни в Європі була запроваджена чотирирічна Європейська програма відновлення (ERP), відома як План Маршалла. Ініціатором програми став державний секретар США генерал Джордж К. Маршалл. Починаючи з 1948 року, план передбачав надання фінансової допомоги європейським країнам для відновлення їхньої економічної самостійності та сприяння інтеграції держав у спільне вирішення економічних і соціальних проблем. Основним інструментом післявоєнного відродження 16 європейських країн стали значні фінансові вливання зі США. Протягом чотирьох років було залучено понад 17 млрд доларів, причому близько 20% коштів виділялися у вигляді дешевих кредитів, а решта 80% надавалася як безоплатна допомога [32].

Реалізація Плану Маршалла стала потужним стимулом післявоєнного відновлення економіки Західної Європи. За чотири роки валовий внутрішній продукт регіонів зріс на 33%, сільськогосподарське виробництво — на 11%, промислове — на 40%, а обсяг торгівлі — на 40%. Водночас фінансова допомога розподілялася нерівномірно, і основними бенефіціарами стали Англія, Франція, Італія, Західна Німеччина та Нідерланди, які отримали близько двох третин усіх коштів. Таким чином, хоча План Маршалла значно сприяв економічній

стабілізації та промисловій реконструкції міст, він не зміг повністю вирішити всі політичні та економічні проблеми регіонів [33].

Сучасні експерти підкреслюють, що умови та механізми Плану Маршалла суттєво відрізняються від нинішньої системи зовнішньої допомоги Україні для повоєнної реконструкції. Спрощене ототожнення цих двох підходів може призводити до необґрунтованих очікувань, ніби зовнішні фінансові надходження самі по собі здатні компенсувати втрати та вирішити всі проблеми відбудови.

Цікавим з науково-практичної точки зору є досвід стратегічного відновлення економіки Західної Німеччини у 1948–1960 роках. Після Другої світової війни країна зіткнулася з масштабними руйнуваннями та відсутністю чіткого плану реконструкції: виробництво скоротилося в сім разів порівняно з довоєнним рівнем, було зруйновано 25% житлового фонду, 20% промислових об’єктів та 40% транспортної інфраструктури, а кожен другий мешканець залишився без роботи.

Фундамент післявоєнного економічного відновлення Німеччини заклав Людвіг Ерхард, міністр економіки Баварії. Починаючи з 1948 року, він реалізував лібералізаційні реформи, скасував державне планування та централізоване ціноутворення більшості товарів, надавши підприємствам широкі свободи діяльності. Економічне зростання спиралося на стимулювання приватного підприємництва з мінімальним втручанням держави, розвиток вільного ринку, захист прав власності та конкуренцію.

План Ерхарда передбачав стабілізацію валюти, ефективне використання цінового механізму та підтримку конкуренції. Реалізація стратегії у 1948 році забезпечила стабілізацію валюти протягом наступних двох років, контроль інфляції, зростання заощаджень та зниження безробіття [34].

Вітчизняні науковці підкреслюють, що успішність повоєнної відбудови Західної Німеччини визначалася чіткою концепцією майбутньої економіки, сформованою представниками Фрайбурзької школи неолібералізму. Модель соціальної ринкової економіки довела перспективність поєднання державної

підтримки та свободи приватної ініціативи у межах сприятливих правових умов для розвитку конкуренції.

Практичний досвід економічного стратегування повоєнного відновлення Японії, Південної Кореї та інших країн Східної Азії також є надзвичайно цінним. Для цих держав характерний так званий «східно-азійський державнокерований капіталізм», що проявляється у тісній взаємодії між урядом і бізнесом, жорсткій ієрархічній структурі та впливі кланових груп, тоді як соціальний захист населення з боку держави залишався слабко розвиненим [35].

Повоєнний розвиток Японії можна охарактеризувати як період інтенсивної економічної експансії. Після завершення Другої світової війни економіка країни перебувала у критичному стані: промислове виробництво скоротилося до 20% від довоєнного рівня 1939 року, близько 70% промислових потужностей було зруйновано, а контроль над ключовими ресурсними територіями — сировиною, паливом та продовольством — було втрачено.

З 1947 року Японія реалізувала національну стратегію концентрації ресурсів у пріоритетних галузях — гірничій та хімічній промисловості, електроенергетиці та суднобудуванні. Це дозволило швидко відновити індустріальне виробництво: з 31% довоєнного рівня у січні 1947 року до 80% у квітні 1949 року. Одночасно діяв План Доджа (аналог Плану Маршалла) як стабілізаційна програма 1949 року. Ліберальні економічні реформи забезпечили високий рівень заощаджень (понад 30%, у порівнянні з 17–20% у США та Європі). Уряд дотримувався поступового підходу без «шокової терапії», реалізовуючи п’ятирічні та семирічні плани з визначенням пріоритетних галузей, інвестиційних критеріїв і фінансової підтримки через урядові кредитні установи. Успіх відновлення економіки Японії пояснюється ефективним поєднанням міжнародної допомоги та внутрішніх адаптованих до національних умов заходів.

Сучасні дослідження Інституту економіки та прогнозування НАН України підкреслюють значення неекономічних факторів у повоєнному відновленні економіки, зокрема ціннісних основ, менталітету та господарської культури, які визначають реалізацію національних конкурентних переваг [35].

Південнокорейське «економічне диво» (1945–1980 рр.) демонструє вплив комплексної соціально-економічної трансформації. Після війни 1950–1953 рр. Корея була повністю зруйнована й розділена; Північ швидко відновилася, тоді як Південна переживала економічну стагнацію через політичну нестабільність і корупцію за авторитарного правління Лі Синмана. Зростання економіки Південної Кореї у середньому становило 4% на рік і значною мірою залежало від допомоги США, а політика імпортозаміщення та антияпонські настрої уповільнювали розвиток.

Водночас структурні реформи сприяли соціальним змінам: земельна реформа перерозподілила землю серед фермерів, обмежила вплив аристократії, перетворила селян на підприємців та перенаправила капітал у бізнес, освіту та розвиток суспільства. Масовані інвестиції в освіту, особливо початкову, створили високий рівень грамотності, що стало рушійною силою індустріалізації 1960-х років та заклало основу довгострокового економічного зростання країни [36].

У 1960–1980 рр. економіка Південної Кореї демонструвала стійке зростання — у середньому 8% на рік, а в 1963–1969 рр. середньорічний приріст ВВП досягав 35%. Цей бурхливий розвиток заклав основу для того, щоб країна вже до 2000 року увійшла до числа провідних світових економік. Пізніше уряд Мун Чже Іна реалізував стратегію економічного зростання, орієнтовану на підвищення доходів домогосподарств, збільшення мінімальної зарплати, розширення соціальних гарантій і захисту, а також зниження витрат на медицину, дитячий догляд і житло [37].

Становлення економіки Ізраїлю (1948–1962) відбувалося в умовах руйнувань після війни за незалежність та масового припливу емігрантів. Військові витрати складали до 40% бюджету, а сільське господарство задовольняло лише половину продовольчих потреб. Значну роль у відновленні відігравали кредити та гранти США, державні облігації («Позика незалежності») та репарації від Західної Німеччини (112 млрд дол.). З 1950 по 1955 рр. економіка зростала приблизно на 13% щорічно, а до 1960-х — трохи менше 10%.

Війна 1973 року змусила мобілізувати більшість робочої сили, що спричинило економічну паузу й інфляційний стрибок. Надмірне підвищення зарплат урядом призвело до зростання держборгу та податкового навантаження, а гіперінфляція на початку 1980-х досягла 445%. Стабілізаційний план 1985 року (Шимон Перес, Джордж Шульц, Стенлі Фішер) передбачав обмеження витрат, зниження боргу, приватизацію державних підприємств і лібералізацію ринку, що стимулювало експорт.

У 1990-х роках програма «Йозма» та хвиля імміграції (понад 900 тис. інженерів і науковців) зміцнили технологічний сектор, перетворивши Ізраїль на глобальний центр інновацій та стартапів. Важливим здобутком стало встановлення фіскальної дисципліни: борг до ВВП знизився з 110–115% на початку 2000-х до 55% наприкінці 2010-х, що підвищило довіру інвесторів і зменшило вартість фінансування.

Економічна стійкість Ізраїлю формується завдяки комплексній стратегії, яка поєднує інфраструктурну міцність, стратегічну імміграційну політику, залучення іноземного капіталу та розвиток інноваційного військово-промислового комплексу [38].

Проведений компаративний аналіз стратегій успішного післявоєнного відновлення в економічно розвинених країнах дозволив виділити ключові елементи прогресивних стратегічних підходів та систематизувати основні досягнення стратегування (Дод. А), що стало підґрунтям для розробки практичних рекомендацій з адаптації світового досвіду для України.

Емпіричне дослідження, засноване на статистичному аналізі динаміки реального ВВП (1940–1990 рр.) як головного показника економічного зростання, показало значні коливання під час післявоєнних періодів відновлення та поступову стабілізацію економіки (Рис. 2.6).

Тривале порівняння темпів зростання реального ВВП у Німеччині, Японії, Південній Кореї та Ізраїлі, проведене як ретроспективний аналіз об’єктивних даних, демонструє високу ефективність застосованих економічних стратегій у цих державах.

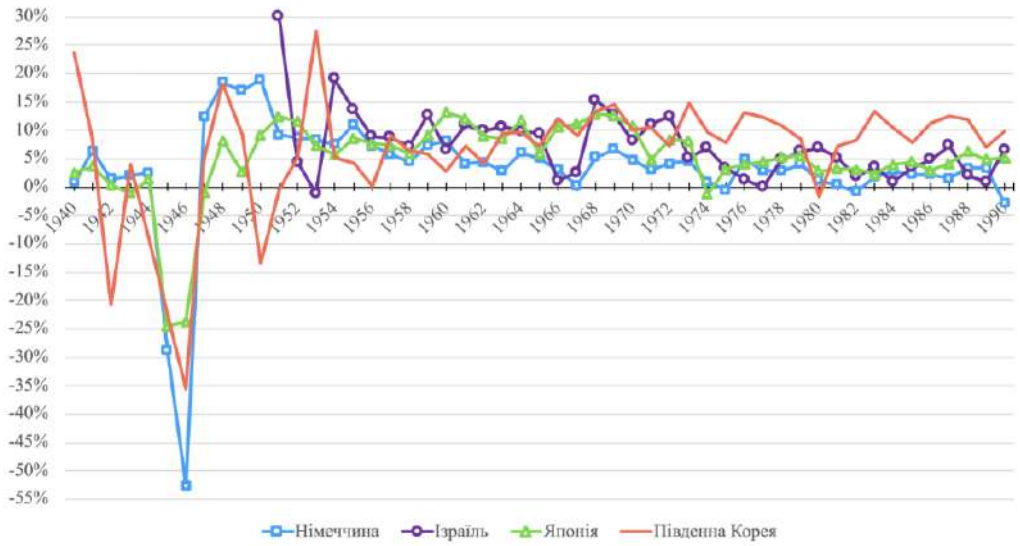

Рис. 2.6. Щорічна динаміка реального ВВП в економічно розвинених країнах світу під час післявоєнного відновлення, 1940–1990 рр. [39].

Динаміка реального ВВП України під час воєнних конфліктів і періодів невизначеності відзначалася високою волатильністю (Рис. 2.7.). У 2013 році економіка демонструвала стагнацію, а у 2014–2015 роках ВВП впав приблизно на 10% через наслідки Революції гідності, анексії Криму та загострення війни на сході. У 2016–2021 роках спостерігалося поступове відновлення завдяки реформам і міжнародній допомозі. Повномасштабне вторгнення РФ у лютому 2022 року спричинило падіння економіки майже на 29%, проте до 2023 року країна показала стійкість, відновивши зростання приблизно на 5% завдяки реформам і зовнішній фінансовій підтримці. Подальший розвиток економіки залежить від низки факторів та стратегічних рішень, що можуть по-різному вплинути на довгострокове зростання.

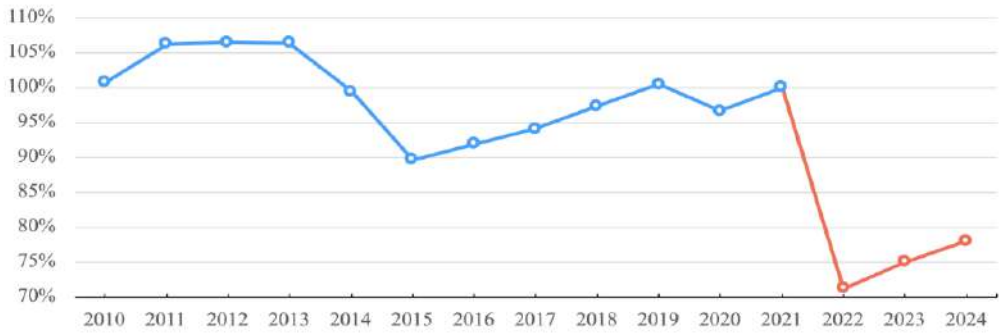

Рис. 2.7. Динаміка реального ВВП України у відсотках від рівня 2021 року за період 2010–2024 рр. [39].

Від початку повномасштабного вторгнення українська влада активно формує плани відновлення країни. Указом Президента України від 21 квітня 2022 р. №266/2022 створено Національну раду з відновлення України, основним завданням якої є розробка стратегічного плану післявоєнного відновлення та розвитку. Першим ключовим документом став План відновлення та розвитку України, представлений на міжнародній конференції в Лугано 5–6 липня 2022 р., у якому пріоритетом визначено Візію Відновлення «Сильна європейська країна – магніт для іноземних інвестицій», засновану на євроінтеграції, доступі до ринків ЄС та G7 та забезпеченні національної безпеки (Рис. 2.8).

Наступні конференції у Лондоні (21–22 червня 2023 р.) та Берліні (11–12 червня 2024 р.) закріпили стратегію екстреної допомоги для задоволення нагальних потреб, швидкої реалізації проектів, створення сприятливого бізнес-клімату та залучення громадянського суспільства. Основні напрями URC2024 та URC2025 визначені у чотирьох вимірах: бізнес (інвестиції та економічне відновлення), людський капітал (соціальне відновлення та розвиток людей), місцевий і регіональний розвиток (відбудова громад) та євроінтеграційні реформи [40].

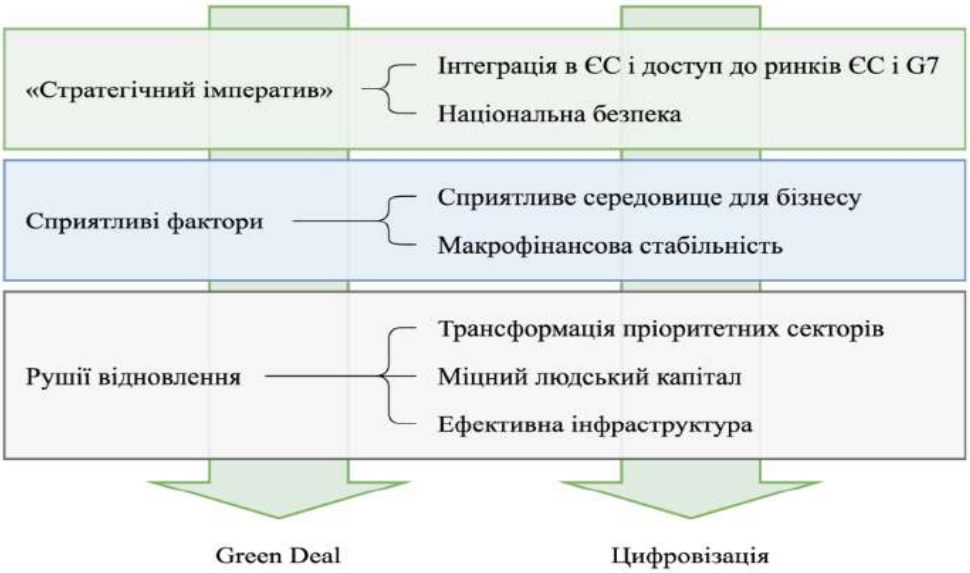

Рис. 2.8. Стратегічна Візія Відновлення України: «Міцна європейська держава — приваблива для міжнародних інвестицій» [41].

Економічне стратегування виступає ключовим елементом ефективного управління як на рівні окремих підприємств, так і на державному рівні,

забезпечуючи системний і проактивний підхід до досягнення стратегічних цілей. Водночас в Україні система стратегічного управління потребує удосконалення, оскільки не всі етапи — від планування та реалізації стратегії до мотивації і контролю її виконання — здійснюються повноцінно [42].

Економічне стратегування для міських економік – це процес розробки та реалізації довгострокових заходів і політик, спрямованих на забезпечення стійкого розвитку міст, їхньої конкурентоспроможності та адаптації до змін зовнішнього й внутрішнього середовища. Воно поєднує планування, управління ресурсами, прогнозування тенденцій та оперативне реагування на нові виклики.

Стійкий розвиток міста передбачає оцінку ризиків, що впливають на соціальну, економічну та політичну сфери, а також прогнозування можливих криз і визначення чинників, що підтримують баланс між ключовими елементами міської економіки [43].

Форсайт у міському стратегуванні дозволяє оцінювати ризики та формувати адаптивні стратегії, залучаючи різних зацікавлених учасників до створення довгострокових прогнозів і спільного бачення майбутнього міста. Досвід розвинених країн, таких як Німеччина та Японія, демонструє ефективність форсайту для забезпечення стійкого економічного розвитку та підвищення стійкості міських економік [44].

Для міських економік стратегування забезпечує системний підхід до управління, що дозволяє інтегрувати секторальні та базисні стратегії, узгоджувати плани та бюджети, а також легітимізувати формування міської політики. Ці переваги частково компенсують традиційні недоліки стратегування, такі як формалізація, неточність оцінки ситуації, довгостроковий горизонт та обмежений кругозір виконавців [45].

Ключові принципи економічного стратегування для міст включають довгостроковість, адаптивність, інноваційність у впровадженні нових технологій та інтеграцію світових трендів і партнерських зв’язків. Основні функції ефективного стратегування міської економіки можна звести до чотирьох:

1. Прогнозування – аналіз майбутніх тенденцій і потенційних викликів;

2. Планування – визначення конкретних заходів для досягнення стратегічних цілей;

3. Управління ресурсами – ефективний розподіл фінансових, матеріальних і людських ресурсів;

4. Моніторинг і контроль – оцінка реалізації стратегії та її коригування за потреби.

Економічне стратегування у містах спирається на комплексне застосування аналітичних, фінансових, управлінських та цифрових інструментів, що дозволяє адаптуватися до викликів, підвищувати ефективність прийняття рішень і забезпечувати стале зростання міської економіки.

РОЗДІЛ 3. ІНВЕСТИЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА МОДЕЛІ ВІДНОВЛЕННЯ МІСЬКОЇ ЕКОНОМІКИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ

Відновлення міської економіки України потребує не лише фізичної реконструкції, а й глибокої економічної модернізації. Багато секторів національної економіки залишаються технологічно відсталими, що стримує розвиток міських просторів і знижує їхню інвестиційну привабливість. Недостатня підтримка інноваційних ініціатив з боку держави та бізнесу, а також фрагментарна економічна політика й відсутність стабільних правил гри для інвесторів створюють бар'єри для притоку капіталу в міські економічні центри.

Воєнні дії різко знизили обсяг іноземних інвестицій, посиливши ризики для партнерів і зменшивши довіру до українського ринку. Обмежений доступ до фінансів, високі кредитні ставки та нестабільне правове середовище особливо ускладнюють діяльність малого та середнього бізнесу — ключового драйвера міської економіки.

Сучасні міста потребують нової інвестиційної моделі, орієнтованої на інноваційне відновлення: розвиток інфраструктури, створення «розумних» виробничих кластерів, ревіталізацію промислових зон і стимулювання підприємницької активності. Саме через міську економіку формується основа для стійкого економічного зростання країни.

Державна політика нині зосереджується на відновленні критичної та приватної інфраструктури, підтримці бізнесу і забезпеченні фінансової стабільності. Це відкриває можливості для розширення партнерства між державою, муніципалітетами та приватним сектором у реалізації міських проєктів відбудови, що мають стати каталізатором економічного відродження України.

Відновлення міської економіки України після війни значною мірою визначається здатністю державної політики створювати сприятливі умови для інвестицій і стимулювати внутрішній економічний розвиток. Саме міста стають

ключовими осередками відбудови — просторами, де концентруються інновації, підприємництво та людський потенціал.

Інвестиції у міський простір — це не лише фінансова підтримка, а потужний інструмент економічної трансформації. Вони забезпечують модернізацію інфраструктури, розвиток транспортних і енергетичних систем, створення нових виробничих і технологічних платформ. Через інвестиційні потоки відбувається оновлення промислового потенціалу, зростає зайнятість і підвищується конкурентоспроможність міських територій.

Для України сьогодні критично важливо активізувати залучення як внутрішніх, так і іноземних інвестицій у міські економічні проєкти, що сприятимуть відродженню виробничої бази, формуванню нових економічних кластерів і створенню середовища сталого розвитку. Саме інвестиційна динаміка в містах стане основою для повномасштабного економічного відновлення країни.

На рис. 3.1 подано узагальнений аналіз динаміки залучення іноземних інвестицій в Україну упродовж 2010–2024 рр. (з урахуванням трьох кварталів 2024 року). Для наочності графік структуровано на дві часові фази, розмежувальною точкою яких виступає 2014 рік — період початку воєнних дій, що суттєво вплинув на інвестиційну активність та економічну стабільність країни.

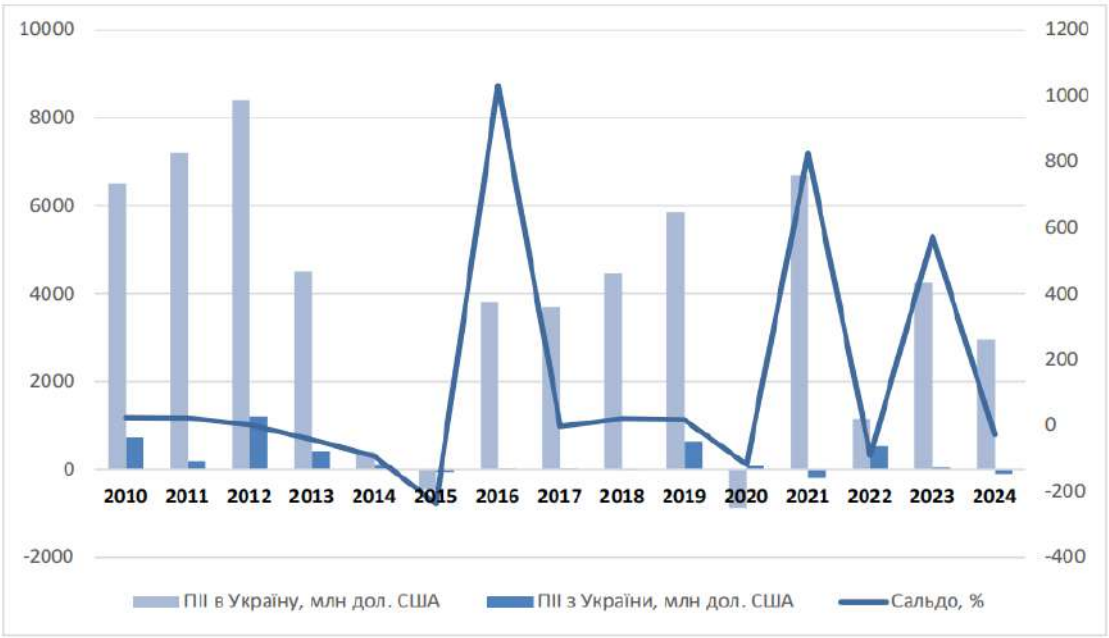

Рис. 3.1. Тенденції залучення прямих іноземних інвестицій в економіку України [46].

У 2017–2019 рр. в Україні спостерігалася виразна позитивна тенденція, що засвідчувала підвищення довіри та зацікавленості іноземних інвесторів у вітчизняну економіку. Проте 2020 рік став переломним — глобальна пандемія COVID-19 спричинила скорочення інвестиційних потоків, що відчутно позначилося на динаміці капіталовкладень. Уже у 2021 році відбулося часткове відновлення інвестиційної активності, однак початок повномасштабних воєнних дій у 2022 році зумовив різке падіння обсягів фінансових надходжень. Це свідчить про зниження інвестиційної привабливості України — ключового індикатора стану її економічного середовища [47].

На рис. 3.2 відображено зміну середньорічного індексу інвестиційної привабливості України впродовж 2010–2023 рр., що дозволяє простежити еволюцію інвестиційних настроїв та економічної стабільності держави.

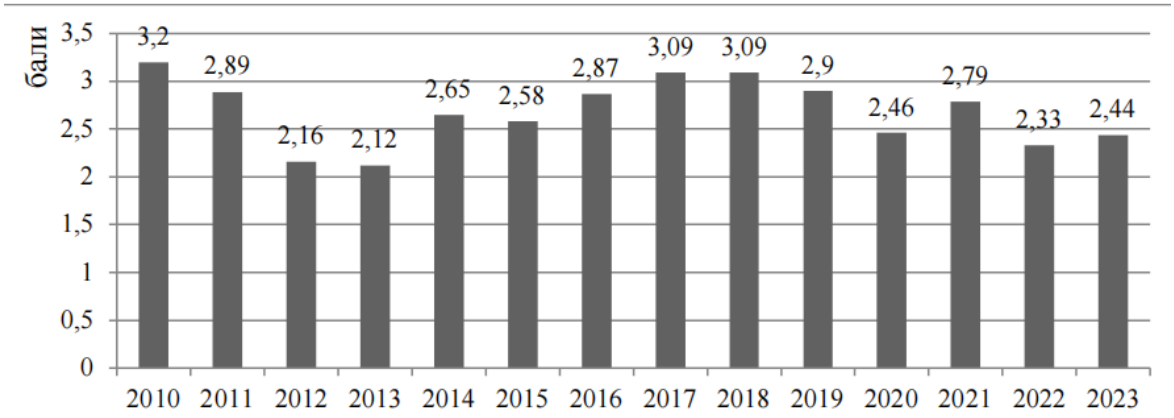

Рис. 3.2. Тенденції зміни середньорічного індексу інвестиційної привабливості України у 2010–2023 рр. [48].

Як свідчить аналіз, динаміка інвестиційного клімату в Україні за останній рік залишається вкрай стриманою, що безпосередньо впливає на темпи відновлення міської економіки. Саме міста стають осередками трансформації післявоєнного розвитку — тут зосереджені виробничі потужності, трудові ресурси, інфраструктура та інноваційний потенціал. Тому відбудова міських економічних систем потребує значних фінансових вливань для модернізації підприємств, реконструкції житлового фонду, транспортних артерій, освітніх і медичних закладів.

Ключовим завданням є створення умов для зростання конкурентоспроможності міського бізнесу, стимулювання інновацій, розширення

експортних можливостей і формування стійких локальних ринків. У цьому контексті інвестиції виступають фундаментом міського економічного відродження, адже саме вони забезпечують оновлення інфраструктури, розвиток виробництва та підвищення якості життя мешканців.

Сучасні виклики вимагають запровадження ефективних механізмів державно-приватного партнерства, що дозволить залучати приватний капітал до реалізації стратегічних міських проєктів. Така модель взаємодії не лише зменшує фінансове навантаження на державу, а й створює стійке підґрунтя для довгострокового розвитку міської економіки в умовах післявоєнного відновлення.

Попри те, що війна й надалі чинить потужний вплив на економіку України, уже сьогодні формується стратегія її відновлення, у центрі якої — економіка міст як головний двигун післявоєнного зростання. Саме міські території стануть базою для відродження виробництва, розвитку підприємництва, створення нових робочих місць і впровадження структурних реформ, які забезпечать стабільне економічне піднесення та підвищення добробуту населення.

Програми державної підтримки, пільгове кредитування та грантові ініціативи створюють підґрунтя для активізації міського малого та середнього бізнесу (МСБ) — рушійної сили локальної економіки. Відродження підприємницької активності в містах дозволить тисячам українців започаткувати власну справу, відновити родинні бізнеси та забезпечити фінансову незалежність громад, формуючи нову економічну архітектуру міського простору.

Важливим чинником стійкого міського розвитку є співпраця України з міжнародними фінансовими інституціями — МВФ, Світовим банком, ЄБРР. Для залучення капіталу в міську економіку необхідно створити передбачувані умови для інвесторів: забезпечити правовий захист, макроекономічну стабільність і прозорість фінансових механізмів. Нові інвестиційні моделі мають адаптуватися до післявоєнних реалій, орієнтуючись на міські проєкти реконструкції та розвитку.

Особливого значення набуває ідея створення міжнародного «плану Маршалла для України», що передбачає системний підхід до відновлення міських територій — від інвентаризації зруйнованих об’єктів і визначення масштабів збитків до розроблення стратегій фінансування через репарації, донорські програми та прямі іноземні інвестиції. Важливо вже зараз формувати механізми залучення внутрішніх і зовнішніх ресурсів, спрощення державних процедур, а також запроваджувати спеціальні інструменти стимулювання інвестицій у міські проєкти модернізації.

Таким чином, саме економіка міста виступає центральним елементом післявоєнного відновлення — простором, де перетинаються ініціативи держави, бізнесу та міжнародних партнерів, утворюючи фундамент для стійкого економічного відродження України.

Оскільки рушійною силою економічної реконструкції виступають високотехнологічні напрями розвитку — автоматизація, роботизація, цифрові енергоощадні рішення, когнітивні технології та підвищення продуктивної зайнятості — саме вони мають стати основою відродження міської економіки та фінансової стабілізації держави. Саме міста, як центри інновацій, науки та бізнес-активності, здатні перетворитися на платформи впровадження таких технологій, створюючи нову якість урбаністичного економічного простору.

У короткостроковій перспективі головним пріоритетом інвестиційної політики є розвиток локальної міської економіки шляхом розширення виробництва на місцях, формування технологічних кластерів і стимулювання підприємництва у всіх секторах. Зростання локалізації виробництва сприятиме створенню робочих місць, підвищенню рівня зайнятості та зменшенню залежності міст від імпорту.

Ключовим викликом для інвесторів залишається гарантія безпеки вкладень у період воєнних дій і після їх завершення. Саме тому український уряд спільно з міжнародними партнерами працює над створенням механізмів страхування ризиків та забезпечення стабільності для іноземного капіталу. Це дозволить

зменшити невизначеність і підвищити довіру до інвестиційних процесів, особливо на рівні міських територій.

Таким чином, держава має вдосконалювати систему стимулювання інвестицій у розвиток міської економіки, зосереджуючись на технологічних напрямах, модернізації інфраструктури та підтримці інноваційних підприємств. Основні фактори державного стимулювання інвестицій представлено на рис. 3.3.

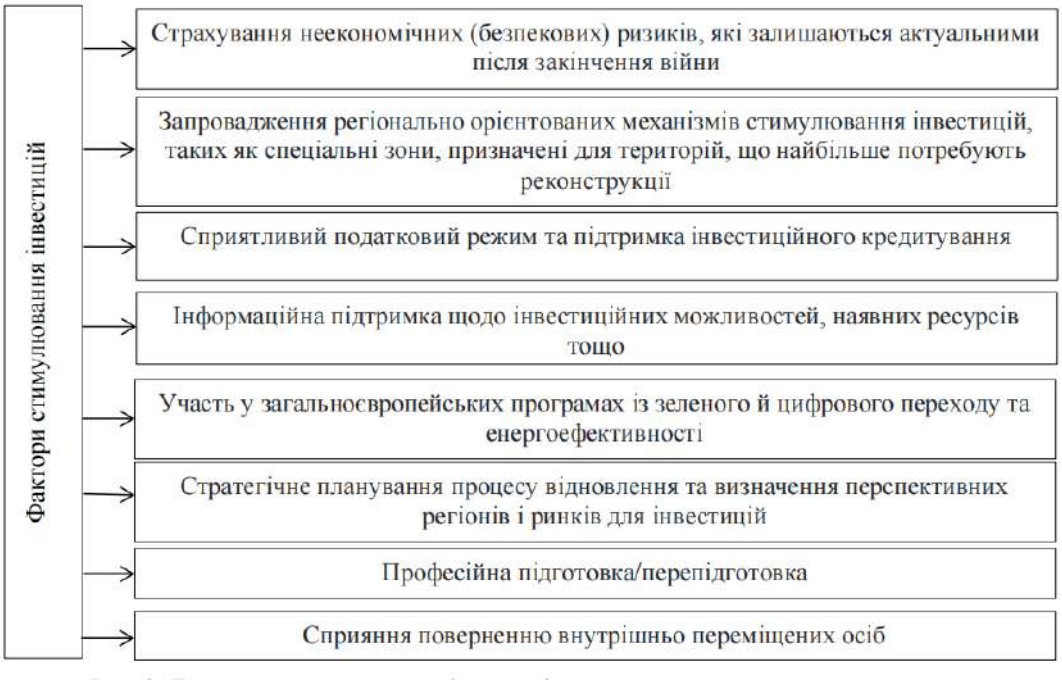

Рис. 3.3. Державна політика сприяння інвестиційній активності [49].

У відповідь на наслідки російської воєнної агресії уряд України запровадив нову інвестиційну ініціативу Advantage Ukraine, спрямовану на залучення капіталу для відновлення та розвитку ключових секторів економіки. Особливу увагу в цій програмі приділено міській економіці, адже саме міста стають центрами післявоєнного відродження, де концентруються виробництво, інфраструктура та інноваційні ресурси.

Цільова програма відновлення економіки відкриває унікальні можливості для фінансової стабілізації та модернізації міських економічних систем. Загальний обсяг передбачуваних інвестицій становить 750 мільярдів доларів США, а план реалізації включає три взаємопов’язані етапи, що охоплюють відбудову критичної інфраструктури, розвиток підприємництва та технологічне оновлення міських просторів (табл. 3.1.).

Таблиця 3.1.

Можлива конфігурація фінансових джерел для відновлення економіки України, млрд дол. США

	2022	2023–2025	2026–2032	Разом
Партнерські гранти	60-65	100-150	100-150	250-300
Партнерські позики/акц. капітал		100–1503	100–1504	200-300
Приватні інвестиції		>50	>200	>250
Загалом				>750

Джерело: складено авторами на основі [50]

На основі аналізу особливостей інвестування в українську економіку та з урахуванням досвіду інших країн у досягненні цілей сталого розвитку [51] було визначено інвестиційні моделі, які здатні стимулювати післявоєнне відродження та фінансову стабілізацію, зокрема в міських економічних центрах.

Інвестиційна модель відновлення міської економіки України передбачає комплекс стратегій і механізмів, спрямованих на залучення капіталу, реконструкцію критично важливих міських секторів, модернізацію інфраструктури та формування умов для сталого розвитку в умовах постконфліктної відбудови. Вона має бути гнучко адаптована до специфіки українських міст, враховуючи потребу у відновленні житлових, соціальних та промислових об’єктів, а також трансформації соціально-економічного середовища на локальному рівні.

До ключових інвестиційних моделей, що орієнтовані на відновлення міської економіки, належать [52]:

1. Модель прямого залучення іноземних інвестицій (FDI). Іноземний капітал може стати основним джерелом фінансування для відбудови міських економічних центрів. Він включає прямі інвестиції в критичну інфраструктуру, розвиток вільних економічних зон і підтримку стратегічних секторів, таких як енергетика, агробізнес, високі технології та транспортна мережа. Залучення міжнародних фінансових установ та партнерських країн через гранти і кредитні лінії здатне прискорити економічне відновлення міських територій.

2. Модель державно-приватного партнерства (PPP). Ця модель передбачає спільне фінансування проєктів державою та приватним сектором, зокрема у сфері відновлення міської інфраструктури: доріг, мостів, аеропортів, шкіл, лікарень та житлових комплексів. Розподіл ризиків між державним і приватним секторами, створення спеціальних фондів та державних гарантій дозволяють залучати приватний капітал і підтримувати ключові міські проєкти.

3. Модель інвестицій у відновлення інфраструктури. Відбудова транспортної та соціальної інфраструктури міст (дороги, мости, залізниці, аеропорти, енергетичні мережі, житло) є пріоритетом. Міжнародні фінансові організації можуть надавати кредити на відновлення, одночасно залучаючи приватних інвесторів через механізми PPP.

4. Модель підтримки малого та середнього бізнесу (МСБ). Орієнтована на стимулювання внутрішніх інвестицій у міські МСП як базового елементу відновлення економіки. Включає мікрофінансування, венчурні інвестиції у стартапи з інноваційними продуктами та бізнес-моделями, спрощення процедур для підприємців, податкові пільги, пільгові кредити та фінансово-консультаційну підтримку. Така модель формує локальні економічні кластери та забезпечує зайнятість у містах, створюючи основу для стійкого розвитку міської економіки.

5. Модель інвестицій у людський капітал (Human Capital Investment Model) орієнтована на підтримку міської економіки через розвиток кваліфікованої робочої сили. Вона передбачає інвестиції в освіту та професійну підготовку, формування кадрів для ключових галузей та створення інноваційного потенціалу міст. Співпраця з міжнародними освітніми та науковими установами сприяє підвищенню рівня освіти й компетенцій фахівців, що зміцнює конкурентоспроможність на ринку праці та забезпечує сталий економічний розвиток міських територій.

6. Модель інвестицій у відновлювальну енергетику та сталий розвиток (Investment Model for Renewable Energy and Sustainable Development) спрямована на екологічне та технологічне оновлення міської економіки. Післявоєнне відновлення передбачає інтеграцію «зелених» технологій та дотримання

принципів сталого розвитку. Залучення інвестицій через спеціалізовані фонди та міжнародні програми у відновлювані джерела енергії сприяє енергетичній ефективності, створенню нових робочих місць, підвищенню енергетичної самодостатності міст та формуванню екологічно стійкого міського середовища, що забезпечує синергію економічного зростання та захисту довкілля.

Активізація інвестиційних моделей відновлення є ключовим чинником відродження міської економіки після воєнних і економічних потрясінь, створюючи фундамент для сталого розвитку та довгострокового зростання. Для ефективної реконструкції необхідно залучити значні внутрішні та зовнішні інвестиції у критичну міську інфраструктуру, промислові потужності та соціальні об'єкти, що безпосередньо впливають на економічну динаміку міст. Успішна реалізація таких проєктів не лише прискорить економічне відновлення країни, а й сформує стійкі основи для сталого розвитку міських економічних систем у майбутньому. Основні напрями активізації інвестиційних моделей відновлення економіки України наведено в Додатку Б.

Інвестиційна модель відновлення міської економіки України виступає стратегічним інструментом подолання наслідків війни та створення умов для стійкого економічного розвитку міст. Вона повинна бути комплексною та взаємопов'язаною, охоплюючи залучення іноземних інвестицій, розвиток державно-приватного партнерства, підтримку місцевого бізнесу, модернізацію міської інфраструктури, інвестиції в людський капітал та енергоефективність. Реалізація такої моделі забезпечить не лише відновлення економічних функцій міст, а й створить платформу для їхнього довгострокового зростання та конкурентоспроможності.

Пожвавлення інвестиційної активності у міських економічних центрах вимагає системного підходу, який включає удосконалення правового середовища, розширення фінансової підтримки підприємництва та спрямування капіталу у критично важливу інфраструктуру й інноваційні галузі. Такий підхід закладає основу для стійкого розвитку міських економічних систем та їх інтеграції у національний і глобальний економічний простір.

Попри складні економічні умови під час воєнних дій, іноземні інвестиції у міську економіку України можуть відігравати ключову роль у її відновленні та модернізації. Вони відкривають низку стратегічних переваг для міст, серед яких: статус України як країни-кандидата на вступ до ЄС, цифровізація муніципальних послуг, дерегуляція та спрощення процедур для бізнесу, скасування квот і тарифів на експорт товарів і послуг, безвізовий режим із країнами ЄС, податкові та митні пільги, інтеграція енергетичних систем міст до європейської мережі, а також можливість придбання бізнесу та активів за зниженими цінами. Ці фактори створюють передумови для динамічного відновлення та конкурентоспроможності міських економічних систем.

ВИСНОВКИ

Сучасні міста функціонують у середовищі постійних економічних, соціальних та екологічних трансформацій, спричинених глобальними кліматичними змінами, демографічними процесами та зростанням соціально-економічних ризиків. За таких умов економічна гнучкість міського управління та здатність швидко адаптуватися до змін стають ключовими чинниками підвищення конкурентоспроможності територій.

Активне залучення місцевих громад до формування стратегій розвитку створює додану вартість у системі управління, підвищує ефективність використання бюджетних ресурсів і стимулює розвиток локальних економічних ініціатив. Таке партнерство влади, бізнесу та громади формує економіку участі, засновану на спільній відповідальності та довірі, що є основою сталого розвитку міського середовища.

Інноваційний розвиток міських економік дедалі більше залежить від цифровізації управлінських процесів, що забезпечує прозорість рішень, оптимізацію витрат та зменшення операційних ризиків. Впровадження смарт-технологій для моніторингу ресурсів і міської інфраструктури підвищує економічну ефективність та дозволяє оптимізувати інвестиційні потоки у пріоритетні напрями розвитку.

Використання енергоефективних і сталих технологій у процесі відбудови сприяє зниженню собівартості комунальних послуг, підвищенню інвестиційної привабливості міст та довгостроковій економії бюджетних коштів. Розвиток «зеленої» інфраструктури й відновлюваної енергетики зменшує залежність від імпортних енергоносіїв і сприяє формуванню економіки низьковуглецевого типу.

Не менш важливою складовою економічної стійкості є соціальний капітал. Забезпечення доступного житла, якісної освіти та зайнятості створює умови для розширення внутрішнього попиту й підтримки економічної активності населення. Реалізація програм професійного навчання та створення робочих

місць сприяє зростанню продуктивності праці та зменшенню соціально-економічної нерівності.

Комплексна реалізація зазначених стратегій формує основу економічної стійкості міських систем, дозволяє ефективно управляти ризиками, забезпечувати макроекономічну рівновагу на локальному рівні та підтримувати сталий розвиток у процесі післявоєнного відновлення.

Розташування міста визначає доступ до ресурсів, транспортну і логістичну ефективність. Демографічні та соціально-економічні характеристики населення формують попит на житло, соціальні послуги та інфраструктуру. Економічний розвиток регіону впливає на інвестиційний клімат, наявність трудових ресурсів і фінансові можливості для проєктів. Стан транспортної та інженерної інфраструктури визначає обсяг необхідних капіталовкладень, а екологічні фактори й культурна спадщина — довгострокову привабливість територій. Місцеве законодавство задає рамки реалізації девелоперських ініціатив.

Повоєнне відновлення України потребує стратегічного підходу, орієнтованого на міську економіку та інноваційний розвиток. Він має включати державну підтримку місцевих виробників, відновлення малого та середнього бізнесу, визначення пріоритетних секторів для зростання та інтеграцію міських економік у глобальні ринки. Стратегія повинна поєднувати прозоре використання міжнародної допомоги, економічну лібералізацію, стимулювання інвестицій, розвиток високотехнологічних галузей (IT, наука, машинобудування, оборона), експортно орієнтовану модель та впровадження кращих практик ЄС і цифровізації.

Міжнародний досвід показує, що просте копіювання моделей розвинених країн не гарантує успіху — адаптація до національних потреб та особливостей українських міст є критичною. Ефективне економічне стратегування у містах України дозволить не лише відновити інфраструктуру та бізнес, а й сформувати конкурентоспроможну, технологічну та стійку економіку майбутнього. Отримані висновки розширюють наукове розуміння механізмів повоєнного економічного

відновлення і слугують практичною основою для формування політик, спрямованих на стабільний соціально-економічний розвиток.

У сучасних умовах розробка інвестиційних моделей для відновлення міської економіки України є критично важливою. Вони спрямовані на залучення внутрішніх і зовнішніх інвестицій для відновлення інфраструктури, модернізації промислових потужностей та реалізації стратегічних реформ, що забезпечить економічне і соціальне зростання міст.

Державне партнерство відіграє ключову роль у координації зусиль влади, національних і міжнародних організацій, створюючи ефективну систему механізмів і інструментів для післявоєнного економічного відродження. Інтегроване впровадження багатокомпонентних інвестиційних моделей стимулює технологічний трансфер, розвиток нових секторів зайнятості, впровадження інноваційних рішень і сучасних управлінських практик, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності міст і країни в цілому.

Перспективи досліджень полягають у оцінці ефективності різних моделей відновлення — інфраструктурних проєктів, розвитку людського капіталу та підтримки малого і середнього бізнесу — як основи для стійкого економічного відновлення українських міст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Безверхнюк Т.М., Азарова І.Б. Проблемні питання планування відновлення територіальних громад і регіонів у контексті євроінтеграції України і викликів воєнного стану. *Вісник ХНТУ*. Публічне управління та адміністрування. 2024. № 2. С. 273–279

2. Євсюкова О.В. Відновлення та розвиток територіальних громад в Україні: проблематика та процесуальна специфіка. *Держава та регіони. Серія: Публічне управління і адміністрування*. 2023. № 4 (82). С. 110–118

Ткачук А.Ф., Третяк Ю.І. Про відновлення та регіональний розвиток після війни. URL: https://www.csi.org.ua/news/pro-vidnovlennya-taregionalnyj-rozvytok-pislya-vijny/ (дата звернення: 25.09.2025)

3. Родрігез-Позе А., Барталуччі Ф. «У пошуках «стратегій успіху» в післявоєнній Україні». Вокс Україна. 2 червня 2022 року. URL: https://voxukraine.org/uposhukah-strategij-uspihu-v-pislyavoyennij-ukrayini/ (дата звернення: 02.03.2025).

4. Пищуліна О., Юрчишин В., Маркевич К., Міщенко М., Добровольський Д. Соціально-економічні та гуманітарні наслідки російської агресії для українського суспільства. Київ: Центр Разумкова, 2022. 277 с.

5. Утворення сприятливого інвестиційного клімату і довіри до державних інституцій – необхідні умови для швидкого післявоєнного відновлення. *Ukraine Invest*. 2024. URL: https://ukraineinvest.gov.ua/news/05-02-2024-2/ (дата звернення: 15.10.2025)

6. Дефіцит робочої сили: Україні доведеться запрошувати мігрантів з інших країн, якщо біженці не повер-нуться. *Visit Ukraine*. 2024. URL: https://visitukraine.today/uk/blog/4140/labor-shortage-ukraine-will-have-to-invitemigrants-from-other-countries-if-refugees-do-not-return#google_vignette (дата звернення: 15.10.2025)

7. ГО «Ресурсно-аналітичний центр «Суспільство і довкілля»». Зелене повоєнне відновлення України: візія та моделі: Аналітична записка. Серпень 2022. URL: https://dixigroup.org/wpcontent/uploads/2022/08/green_recovery.pdf (дата звернення: 02.03.2025).

8. Ковалевська А. В., Зеленський С. В., Петрова Р. В. Стійкий розвиток міст: сутність поняття та передумови впровадження. *Соціальна економіка*. 2017. № 1. С. 69-75.

9. Гнатченко Є.Ю. Економіка містобудування: конспект лекцій для студентів денної та заочної форм навчання освітнього рівня «магістр» за спеціальністю 192 – Будівництво та цивільна інженерія, освітня програма «Міське будівництво та господарство» / Є. Ю. Гнатченко, Харків. нац. унт міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків: ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2019. 86 с.

10. Стеблецька Ю.Ю. Моделі просторового розвитку міста. *Економічна та соціальна географія*. 2014. №2. С. 149–157.

11. Bergmann L., Morrill R. William Wheeler Bunge: Radical Geographer (19282013). *Annals of the American Association of Geographers*. 2018. №108. С. 291–300.

12. Woon K. S., Phuang Z. X., Taler J., et al. Recent advances in urban green energy development towards carbon emissions neutrality. *Energy*. 2023. №267. С. 126502.

13. Ольшанської О.В., Олешко А.А., Шацької З.Я.. Інтелектуалізація соціально-економічного розвитку України в перспективі післявоєнного відновлення: монографія. К.: КНУТД, 2022. 340с. URL: https://er.knutd.edu.ua/handle/123456789/20381 (дата звернення: 11.10.2025)

14. Олешко А. А., Павлюк К. М. Цифрова трансформація сфери управління комунальним майном міста. *Держава та регіони. Серія «Публічне управління та адміністрування»*. 2022. № 3. С. 84—88.

15. Stratigea A. The concept of «smart cities». Towards community development. Netcom, 26-3/4, 2012, pp.375388. URL: https://www.researchgate.net/publication/261873805 (дата звернення: 11.10.2025)

16. Kalenyuk I., Tsymbal L., Uninets I. Intelligent drivers of smart economy in the global ecosystem. *Baltic Journal of Economic Studies*. 2021. Vol. 7. №. 2. C. 91–100. DOI: 10.30525/2256-0742/2021-7-2-91-100.

17. Architects Plan a City for the Future in Ukraine, While Bombs Still Fall. Irpin was one of the first Ukrainian cities to be destroyed and liberated. Now it's becoming a laboratory for rebuilding. *The New York Times Magazine Nov*., 13, 2022. https://www.nytimes.com/2022/11/07/magazine/ ukraine-rebuild-irpin.html. (дата звернення: 20.10.2025)

18. Khaustova, Y., Oleshko, A., Bebko S. Destruction-disappearance of small towns in the Kiev region as a result of active hostilities «Urbanistica INFORMAZIONI». Vol. 302. p. 153 — 158. URL: http://www.urbanisticainformazioni.it/-302-.html. (дата звернення: 25.10.2025)

19. Шпильова В., Черевко О. Стратегічний розвиток міст на основі прогресивного світового досвіду. *Modeling the Development of the Economic Systems*. 2022. № 1. С. 129–137. DOI: https://doi.org/10.31891/mdes/2022-3-15.

20. Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні. Міжнародна організація з міграції: веб-сайт. 2024. URL: https://dtm.iom.int/sites/g/files/tmzbdl1461/files/reports/IOM_UKR_GPS_Internal%20Displacement%20Report_Round%2016_UA_June%202024.pdf (дата звернення: 25.10.2025).

21. Ринок нерухомості в Україні: як змінилась вартість квартир у січні (інфографіка). Міністерство фінансів України : веб-сайт. 2024. URL: https://minfin.com.ua/ua/2024/02/06/120987387/. (дата звернення: 25.10.2025)

22. Аналітичний огляд ринку нерухомості України 2013-2023 рр та перспективи відновлення. Ukraine Economic Outlook. Київ, 2023. 71 с.

23. Бережна Т. За рік війни в більш безпечні регіони релоковано 800 підприємств. Міністерство економічного розвитку та торгівлі України. 2023. URL: https://me.gov.ua/news/detail?lang=uk-ua&id=a700c206-722a- 4752-b5bb-78a1063ae9db&title=zarikviinivbilsh (дата звернення: 26.10.2025)

29. Звіт про прямі збитки інфраструктури від руйнувань внаслідок військової агресії Росії проти України станом на початок 2024 року. Київська школа економіки. 2024. URL: https://kse.ua/wpcontent/uploads/2024/04/01.01.24_Damages_Report.pdf (дата звернення: 26.10.2025).

30. Марчак Д. Населення скорочується – у 2050 році нас буде лише 25 млн. Як держава долатиме кризу та що робити бізнесу із дефіцитом кадрів? Forbes. 2024. URL: https://forbes.ua/money/naselennya-ukraini-skorochuetsya-u-2050-rotsi-nas-bude-lishe-25-mln-yak-derzhava-dolatime-tsyu-krizu-ta-shcho-vzhezaraz-robiti-biznesu-za-defitsitu-kadriv-rozpovidae-zastupnitsya-ministrasotspolitik-22052024-21289 (дата звернення: 20.10.2025).

31. Mygal M. Відновлення житла після воєн: досвід яких країн важливий для України. Інститут аналітики та адвокації. 2023. URL: 184 https://iaa.org.ua/articles/reconstruction-of-housing-after-wars-experience-ofwhich-countries-is-important-for-ukraine (дата звернення: 19.10.2025).

32. Грушко, В. Економіка в умовах війни та повоєнний економічний розвиток. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 2024. 1(73), 47-53.

33. National WWII Museum. The Marshall Plan and Postwar Economic Recovery. The National WWII Museum. https://www.nationalww2museum.org/war/articles/marshall-plan-and-postwar-economic-recovery (дата звернення: 19.10.2025).

34. Дука, А. П., Старченко, Г. В. Світовий досвід повоєнного відновлення економіки: уроки для України. Проблеми сучасних трансформацій. (2022). *Серія: економіка та управління*, (6). https://doi.org/10.54929/2786-5738-2022-6-03-06 (дата звернення: 19.10.2025).

35. Bootle R., Vitali J., Sweetman B. (2024). Economic Transformation: Lessons From History. Policy Exchange.

36. Шніцер, Мартін. Порівняння економічних систем : пер.з англ. / М. Шніцер. К.: Основи, 1997. 519 с.

37. Seth, M. J. (2013). An Unpromising Recovery: South Korea's Post-Korean War Economic Development: 1953-1961. *Education About Asia*, 18(3). https://www.asianstudies.org/publications/eaa/archives/an-unpromising-recovery-south-koreas-post-korean-war-economic-development-1953-1961/ (дата звернення: 19.10.2025).

38. Lee, K. K. (2024). Korea's economic growth and the growth model in the changing global economy. *The Japanese Political Economy*, 50(2), 161-184 https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/2329194X.2024.2325981#d1e121 (дата звернення: 19.10.2025).

39. Solomon, S. From 1950s rationing to modern high-tech boom: Israel's economic success story. The Times of Israel. https://www.timesofisrael.com/from-1950s-rationing-to-21st-century-high-tech-boom-an-economic-success-story/ (дата звернення: 19.10.2025).

40. Самойлюк, М. Трекер економіки України під час війни. Центр економічної стратегії. https://ces.org.ua/tracker-economy-during-the-war/ (дата звернення: 19.10.2025).

41. Міжнародна конференція з питань відновлення України. URC 2024. https://ua.urc-international.com/past-conferences/urc24/urc2424 (дата звернення: 19.10.2025).

42. Джерело: побудовано авторами на основі матеріалів Міжнародна конференція з питань відновлення України. План відновлення України. https://ua.urc-international.com/past-conferences/urc22/plan-vidnovlennya-ukrayini (дата звернення: 19.10.2025).

43. Вишневський О.С. Загальна теорія стратегування: від парадигми до практики використання: монографія / НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, 2018.

44. Колотіліна О. В. Економіко-математичне моделювання стійкого та збалансованого розвитку національної економіки [Дис. д-ра філософії, Сумський державний університет]. Електронний архів Сумського державного університету.

2023. https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/93347 (дата звернення: 19.10.2025).

45. Ємельяненко Л., Таран М. Реалізація форсайт-проєктів в стратегуванні економічногорозвитку на національному та регіональному рівні. *Вчені записки Університету «КРОК»*, 3(75), 2024, 73-84. https://doi.org/10.31732/2663-2209-2024-75-73-84

46. Starbuck W. H. Strategizing in the real world. International Journal of *Technology Management*, 8(1-2), 1993, 77-85 https://doi.org/10.1504/IJTM.1993.025760

47. Прямі іноземні інвестиції. *Мінфін: вебсайт.* URL:21 https://index.minfin.com.ua/ua/economy/fdi/2024/ (дата звернення: 10.10.2025).

48. Славкова А. А., Колісник Д. Р. Інвестиційна привабливість України: реалії в умовах війни та перспективи повоєнної відбудови. *Економіка та суспільство*. 2023. Вип. 56. DOI: https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-56-138

49. The official website of the European Business Association. Research. URL: https://eba.com.ua/research/doslidzhennya-taanalityka (дата звернення: 10. 10.2025).

50. Кисляк Р. Інвестиції під час війни. Хто, куди і чому готовий вкладати гроші в Україні. *RBC: вебсайт*. 2024. URL: https://www.rbc.ua/rus/news/investitsiyi-pid-chas-viyni-hto-kudi-i-chomu-1710245929.html (дата звернення: 15.10.2025).

51. План відновлення України. Національна рада з відновлення. 2022. URL: https://uploadsssl.webflow.com/625d81ec8313622a52e2f031/62c19ac16c921fc712205f03_NRC%20Ukraine%27s%20Recovery%20Plan%20blueprint_UKR.pdf (дата звернення: 14.10.2025).

52. Рудєвська В., Швець Н., Танасе В. Цивілізаційний розвиток як передумова прогресу в досягненні цілей сталого розвитку. *Socio-Economic Relations in the Digital Society*. 2024. №1(51). P. 86–96. DOI: https://doi.org/10.55643/ser.1.51.2024.550